

VÁRAD FELSZABADÍTÁSA

1692-BEN

ÉS

XII. INCZE PÁPA.

FRAKNÓI VILMOS

VÁRADI KANONOKTÓL.

RÓMA. 1892.

NYOMATOTT A VATIKÁNI PÁPAI NYOMDÁBAN.

VÁRAD FELSZABADÍTÁSA

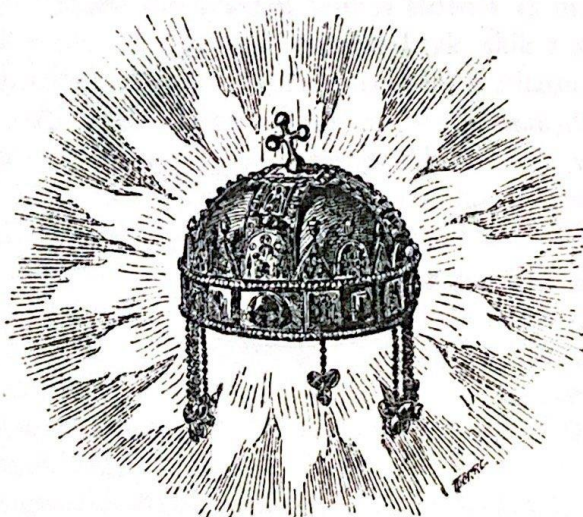
1692-BEN

ÉS

XII. INCZE PÁPA.

FRAKNÓI VILMOS

VÁRADI KANONOKTÓL.

RÓMA. 1892.

NYOMATOTT A VATIKÁNI PÁPAI NYOMDÁBAN.

AJÁNLÁS

„Fraknói Vilmosban csodálatos harmóniában olvad össze az egyház javán szüntelenül buzgólkodó pap a széles látókörű, módszeresen felkészült, irodalmi stíljében kifinomodott, erősen nemzeti érzésű tudóssal és az érdekes tudományos és egyházi célok támogatására mindig készséges Maecenással.” (Tóth László: Fraknói Vilmos)

Fraknói Vilmos, a történetíró alapos felkészültséggel és kifinomult irodalmi gonddal ír Várad felszabadításáról, de a sorok közül kiolvasható a szerző vágya és sóvárgása arra a szabadságra, amire a Szentlélek erejével képes eljutni az ember. Az Isten képére teremtett ember és maga a természet is sóvárogva várja Isten fiainak megnyilvánulását. (Róm 8,19) Egyház és társadalom gyümölcsöző együttműködéséről ír a szerző egy olyan korban, amikor nagy erővel azon fáradoztak, hogy az egyházat és a társadalmat végérvényesen elválasszák egymástól. Ilyen értelemben véve mélyreható aktualitása és üzenete van Fraknói Vilmos életének és munkásságának.

Ezért ajánlom azt a könyvet mindazoknak, akik a széles látókörű főpaphoz hasonlóan szeretnék megtermékenyíteni és átítatni az evangélium üzenetével, a feltámadt Krisztus örömeivel ezt a szabadságra áhító, kétségek közt vergődő társadalmat. Fraknói Vilmos örökérvényű munkássága legyen bátorítás mindannyiunk számára, hogy szavainkkal, jelenlétünkkel, szolgálatunkkal igyekezzünk választ adni az emberek alapvető kérdéseire, sóvárgásaira. Kötelezzük el magunkat, hogy életet adó, bilincseket oldó, sötétséget oszlató fényt vigyünk közösségeink életébe. Hagyjunk tavaszhozó fényt magunk után, legyünk tápláló kenyér mindazok számára, akiket mellénk rendelt a Teremtő. Mert amikor a keresztyén ember szabadságról beszél, Isten fiainak szabadságáról beszél, a közösségért vállalt áldozatról beszél.

Ezen gondolatok fényében mondok köszönetet Fodor József helynök úrnak, akinek kezdeményezésére ebben a centenáriumi évben megjelenhetett ez a kiadvány. Köszönöm a Fraknói Kutatócsoport munkatársainak az elkötelezett tudományos munkát, és kívánom, hogy tegyék magunkévá a szerző hitvallását, miszerint hivatásunk *„felújítani azok emlékezetét, kik az ősöknek szolgálatot tettek, s így az unokák hálájára érdemesek.”*

Kelt Nagyváradon, 2024. április 15-én

Böcskei László
megyéspüspök

XII. Incze pápa

VÁRAD FELSZABADÍTÁSA

1692-BEN

és

XII. INCZE PÁPA

Az a szoros viszony, mely Magyarország és a római szent-szék között, amióta első királyunk homlokát a pápától küldött korona ékesíté, szakadatlanul fennállott, — még bensőbbé alakult attól fogva, hogy a görög birodalomnak török iga alá jutásával, a nyugati kereszténység megoltalmazásának dicső feladata hazánkra szállott.

Általánosan ismeretesek a szent-szék diplomatiájának buzgó törekvései, melyek oda irányultak, hogy a válságos küzdelemben Magyarországnak szövetségeseket szerezzen. Hasonlóképen ismeretesek az áldozatkészség tényei, melyekkel a pápák a magyar nemzetnek a védelem, majd a támadás erőfeszítéseiben segítséget nyújtottak.

Különösen a legutolsó hadjáratokban (1683–1699.) melyek a XVII. század végén Magyarország felszabadulását eredményezték, a meleg érdeklődés legszembetűnőbb nyilvánulásaival találkozunk.

Ezt alkalma volt e sorok írójának a vatikáni levéltár irományainak teljes fényével megvilágítani, mikor hat esztendő előtt *Buda* vára visszafoglalásának kétszázados emlékezetét ünnepelte az ország. És azok között, kiknek

ezen nevezetes vívmányban részök volt, a történetírás mindenha az elsők sorába fogja helyezni *XI. Incze* pápa nemes alakját.

Szintügy most is, *Várad* visszafoglalásának kétszázados emlékünnepe, *XII. Incze* pápának méltó jogcíme van arra, hogy hálás kegyelettel emlékezzünk meg róla.

* * *

Azon fényes győzelem után, melyet *Lipót* király hadai, 1691 augusztus 18-ikán Szalankemennél, Köprili Musztafa nagyvezér serege fölött vívtak ki, a diadalmas *Bádeni Lajos* örgróf, *Várad* visszafoglalását tűzte ki a további hadimunkálatok legelső céljául

Várad, azon jelentősége mellett, a mit történeti múltjának nagy emlékei és földterületének gazdagsága biztosítottak neki, mint az Erdélybe, Felső-Magyarországba és a déli részekbe vezető közlekedési vonalak gócpontja és úgyis mint szilárd bástyáktól, széles vizárkoktól környezett erősített hely, kiváló hadászati fontossággal bírt.

A törökök, kik csak 1660-ban lettek uraivá, a védművek fenntartására nagy gondot fordítottak, tetemes őrséget — mintegy 3000 fegyverest, 80 ágyúval, — tartottak, nagymennyiségű lő-és élelmi-szereket halmoztak föl a raktárakban.

Mindazáltal *Bádeni Lajos* oly erővel indította meg (október 14-ikén) az ostromot, hogy két nap múlva a palánkokkal megerősített *Olaszi* külvárost rohammal hatalmába ejtette, és egy héttel később az őrséget arra kényszerítette, hogy a városból kivonulván a várba zárkózzék el.

Ezen sikertől felbuzdítva, azonnal hozzáfogott a vár lövetéséhez. Ágyúi mind a falakban, mind az őrségben nagy

pusztítást vittek véghez. Mindazáltal a parancsnokoló pasa csüggedetlenül folytatta a védelmet, és a feladásra intő felhívást büszke szavakkal utasította vissza; felmentő sereg érkezésében bízott, emellett az őszi időjárás következményeire számított.

Csakugyan, amint a novemberi hideg, esős napok bekövetkeztek, az ostromlók táborában a betegek száma annyira növekedett, hogy Bádeni Lajos tanácsosnak látta az ostrom folytatását a jövő tavaszra halasztani el. Addig is gondoskodott, hogy a vár szorosan körülzárva maradjon.

És míg a blokade parancsnokságát *Auersperg* tábornokra bízta, maga Bécsbe ment, s oda irányozta törekvéseit, hogy az ostrom sikeres megújításához szükséges intézkedések mielőbb megtéssenek ¹.

* * *

Mindazáltal nagy nehézségekkel találkozott; mert az egy időben nyugaton is, XIV. Lajos ellen folyamatban levő háború költségei teljesen kimerítették a kincstárt, mely gyakran néhány ezer forintnyi sürgős kiadásokat is csak hitelműveletek segítségével tudott fedezni.

Ilyen körülmények között, élénk örömmel fogadták *Széchenyi Pál* veszprémi püspököt, ki február elején, nagybátyja az agg *Széchenyi György* primás megbízásából az udvarhoz jött, hogy a háború költségeire százezer forintot készpénzben a király saját kezeihez szolgáltatasson ².

¹ Az 1691-ik évi ostrom legalaposabb, szakszerű előadása a bécsi cs. és k. hadügyminiszterium kiadványának—Mittheilungen des k. k. Kriegs Archivs 1877-iki évfolyamában a 271-4 lapokon található.

² Erről Tucci apát, a bécsi nuntiatura ügyvivője, 1692 február 10-ikén tesz jelentést Rómába. (Vatikáni levéltár. Nuntiatura di Germania, 223-ik kötet).

Néhány héttel utóbb érkezett meg Rómából, *Spada* bibornok-államtitkártól az értesítés, hogy *XII. Incze* pápa, ki a múlt év nyarán, azonnal megválasztatása után százezer forintnyi segélyösszeget küldött volt ¹, most ugyanannyit ajánl föl, *Buda* és *Eszék* várak megerősítésének költségeire ².

A bécsi kormányférfiak erre nézve azon óhajításukat fejezték ki, hogy *Buda* várának megerősítése, a mi hosszú időt és roppant költséget igényel, későbbre halasztatván, a pápai segélypénz részben *Eszék* megerősítésére, részben pedig hadak fizetésére és a katonai kórházak ellátására fordíttassék.

A bécsi pápai nuntiatura ideiglenes ügyvivője *Tucci*, miután *Kollonich* bibornokkal és *Bádeni Lajossal*, *Stahremberg* tábornagygyal és *Caprara* vezérhadbiztossal értekezett, támogatta a javaslatot, kiemelve hogy elfogadásával « *ő szentsége lehetővé fogja tenni Várad ostromának megindítását, a mi éppen a szükséges pénz hiánya miatt késik* ³. »

A pápa készséggel adta meg a kért felhatalmazást ⁴.

És még mielőtt ez megérkezett, a pápai segélypénz, anélkül hogy ahoz hozzá kellett volna nyúlni, nem csekély szolgálatot tett *Várad* ostromának siettetése érdekében.

Heissler lovassági tábornok, ki az ostromló sereg főparancsnokává neveztetett ki, sürgősen kért 50,000 forintot, a mely összegre mellőzhetetlenül szüksége volt, hogy a löszerek készletét Bécsből *Váradra* szállíttathassa, és kielégíthesse a *Várad* alatt táborozó rác csapatot,

¹ *Spada* bibornok-államtitkár 1691. augusztus 28-iki jegyzéke. (Ugyanott, 39-ik kötet).

² *Spada* bibornok 1692 márczius 15-iki jegyzéke. (Ugyanott, 39-ik kötet).

³ *Tucci* uditore 1692 apríl 6 és 13-ikán kelt jelentései.

⁴ A bibornok-államtitkár 1692 apríl 26-iki jegyzéke.

mely hátrálékos zsoldját követelvé azzal fenyegetődött, hogy *Tökölyhez* pártol.

A kincstár üresen állván és hitele is ki lévén merítve, az udvari kamara csak úgy tudta az ötvenezer forintot kölcsön kapni, hogy a pápai segélypénzt kötötte le biztosítékul.

Ezt *Tanara* damaskusi érsek, ki april második felében foglalta el a bécsi apostoli nuntius hivatalát, nem mulasztotta el bejelenteni Rómába,¹ honnan csakhamar megérkezett a pápa elismerő nyilatkozata, azon észrevétellel, hogy « a Nagyvárad felszabadítására célzó nagyfontosságú hadi vállalat sikere ö szentsége hő vágyának tárgyát képezi². »

Ezalatt *Heissler* 1692 május 7-ikén megkezdette a váradi vár ostromát. Ágyúi már az első napokban nagy réseket lőttek a falakban, a vár több épületét és egyik löporraktárát lángba borították. Ezzel egyidőben a tábori mérnökkar a vár főárkából levezette a vizet, és aknát épített, mely május 30-ikán felrobbanván az egyik bástyának összeomló része az árkot úgyszólván kitöltötte.

Ekkor *Heissler* készüléteket tett az általános rohamra. De a törökök, a további ellenállás lehetetlenségét belátván, június 5-ikén, Ur napján, kitűzték a fehér lobogót. A feladás feltételeit még az nap megállapították. Az őrségnek, mely ekkoris még közel kétezer fegyveresből állott, és a török lakosságnak, fegyvereivel és pogyászával, szabad elvonulás biztosított. Mire a királyi hadak a várat megszállották³.

¹ A nuntius 1692 május 18-iki jelentése a *Mellékletek* I. száma alatt.

² A bibornok-állam-titkár 1692 május 31-iki jegyzéke a *Mellékletek* II. száma alatt.

³ Az 1692-ik évi ostrom történetének szakszerű előadása a hadügy-minisztérium idézett kiadványában, 270-2 lapokon. A bécsi pápai nuntius jelentéseihez mellékelte irott és nyomtatott újságlapok is bő részleteket tartalmaznak.

* * *

A mint Heissler tábornok futára a szerencsés esemény örömhírével június 8-ikán Bécsbe megérkezett, Tanara nuntius azonnal jelentést küldött Rómába, kiemelve fontosságát. « Ezen nagyjelentőségű esemény — úgymond — biztosítja Erdély megtartását, megnyitván oda hadaink előtt az utat, és egyúttal Magyarország felső részeinek is a nyugalmat, honnan a törökök most már nagy távolságra vannak visszazoritva ¹. »

A következő napon *Lipót* király külön rendkívüli küldöttet bocsátott Rómába, báró *Gösz János* császári kamarás és tanácsos személyében, a ki a pápához intézett királyi levelet átnyújtani és Várad felszabadításának részleteit előszóval előadni volt hivatva ².

Gösz báró június 21-ikén érkezvén az örök városba, a pápa még az nap fogadta őt, és meghallgatván az ő előterjesztését, mélyen meghatva fejezte ki háláját Isten kegyelmességéért, jóindulatát a király és népei iránt ³.

¹ « È giunto nell' hora del pranzo un Corriere spedito dal Generale Heissler coll' avviso felice, che li *Turchi di Varadino* habbiano capitolato alli cinque e promesso di consegnargli hoggi la Piazza, Io ne porgo riverentemente la notizia a Vostra Eminenza insieme con vivissime congratulazioni, già che dipende, si può dire, da quest'acquisto importantissimo oltre la conservazione della Transilvania, verso dove resta assicurato il passo delle nostre Truppe, la quiete dell' Ungheria Superiore, da cui rimangono allontanati i *Turchi*, restando loro solamente Geno e Giulia luoghi di poco momento, e *Temesvar* fortezza più considerabile per il sito paludoso, che per i lavori dell' arte. »

² *Lipót* királynak 1692 június 9-ikén XII. Incze pápához intézett levele a *Mellékletek* III. száma alatt. (Eredetiye, hártýára írva a vatikáni levéltárban, A *Litterae Principum* 1692-ik évi kötetében.)

³ *Gösz* bárónak 1692 június 21-ikén Rómából *Lipót* királyhoz intézett jelentése. (Eredetiye a bécsi állami levéltárban, a *Romana* osztályban.)

Az esti órákban a császári alattvalók, valamint a császári házhoz ragaszkodó főpapok és főurak palotáik kivilágításával nyilvánították örömüket ¹.

Négy nappal utóbb *XII Incze* pápa bibornoki consistoriumot tartván, az ülés legelején Várad visszafoglalását, mint az egész kereszténységet érdeklő eseményt bejelenté, és a biborosokat felhívta, hogy július 2-ikán, mint a boldogságos Szűznek "Magyarország védasszonyának szentelt ünnepi napon" a quirináli pápai palota kápolnájában tartandó hála – isteni – tiszteleten jelenjenek meg.

Ugyanakkor elrendelte, hogy a nevezett napon a város főbb egyházaiban az Oltári-szentség kitételén, a hivek felszólíttassanak, hogy a törökök ellen küzdő seregekre az ég további áldásait esdjék le.

A hála-isteni-tisztelet ünnepélyes módon tartatott meg. Egyik biboros mondotta a szent misét, melynek végzetével a pápa maga intonálta a *Te Deum*-ot, mialatt a város összes harangjai és az angyalvár ágyúi megszólaltak.

A palota előtt egybegyűlt tömeg a császári állandó követ *Liechtenstein Antal* herczeg megjelenésekor és távozásakor uralkodóját lelkes üdvkiáltásokban éltette.

Ezek megújultak az esti órákban, a követségnek fényesen kivilágított palotája előtt, hol egy óriási mérvű császári sas két csőréből bor patakzott, és trombiták harsogása közepett lánczra fűzött török nagyvezéreknek öltözött alakok mulattatták az egybegyűlt tömeget ².

A bibornok – államtitkár június 28-iki jegyzékében bízta meg a bécsi nuntiust, hogy ő szentsége szerencse-

¹ A Rómában tartózkodó Gösz József bibornoknak 1692 június 21-ikén Lipót királyhoz írt levele. (Ugyanott.)

² *Liechtenstein Antal* herczegnek 1692 június 28 és július 6-ikán Lipót királyhoz írt jelentései. (Ugyanott.)

kivánatait a királynak megvigye ¹. Gősz báró pedig egy július 3-ikán kelt breve átadásával bizatott meg, a melyben a pápa azt a reménységét nyilvánítja, hogy az örvendetes események hosszú sorozata várható ezentúl is ².

Ezeknek biztosítása végett a saját közreműködését sem tagadta meg.

*
* * *

Liechtenstein herczeg a császári követ már június 27-ikén, a pápánál kihallgatáson lévén, megemlíti előtte — kétségkívül Bécsből kapott utasítás következtében, — hogy “ Várad visszafoglaltatott ugyan, de kielégítő védelmi állapotba helyezése nagy költséget igényel; a mely szent mű létesítését az egész keresztény világ, ő császári felségével egyetemben, ő szentségének nagylelkű bőkezűségétől várja; azután majd az a hely nem többé Várad hanem *Incze-vára* nevet fogná viselni. ”

¹ Ez így hangzik:

“ Ha recato a Nostro Signore, e a tutta questa Corte giubilo singolare il felice avviso, che i Turchi di Gran Varadino habbiano capitolato alli 5 del cadente la resa della Piazza per consegnarla tre giorni dopo alle Armi Cesaree. Per nostra intiera consolazione, e per renderne qui publiche grazie alla Divina Bontà, si attende con impaziente desiderio di sentirne già seguito l'effetto, e stabilito un acquisto così importante, che assicura la conservazione della Transilvania, la quiete dell' Ungheria superiore, e rende sciolte le Truppe, che ne han formato l'assedio, per accorrere ad opporsi alle minacciate invasioni de' Barbari. Sua Beatitudine ha gradito in particolar maniera l'attenzione, che Vostra Signoria Illustrissima ha havuta in farne qua pervenire sollecita la notizia, prevalendosi a tal effetto e della spedizione straordinaria fatta da cotesto Sig. Ambasciatore Veneto al Senato, e della Missione de Sig. Baron di Goes inviato dalla Maestà dell' Imperatore alla Santità Sua per così lieto successo. Rendo a lei con mio compiacimento questa testimonianza, e le bacio etc. „

² A pápai breve a *Mellékletek V* száma alatt. (Eredetije a bécsi állami levéltárban a Romana osztályban.)

A pápa jóindulatú mosolylyal fogadta ezen megjegyzést, és azt válaszolta, hogy " erejének végső megfeszítésével rajta lesz, hogy ő felségének segítséget nyújthasson." ¹.

Július 2-ikán pedig, a hála – isteni tisztelet után az előtte megjelent követet, mikor ez kérelmét ismételé, biztosította, hogy már is gondoskodik a Bécsbe küldendő pénzösszeg beszerzéséről ².

Ugyanekkor a szent-szék bécsi nuntiusa, egészen saját buzgósága sugallatára, szintén gondoskodásának tárgyává tette Várad megerősítésének ügyét. Tudomást nyervén afelől, hogy Érsekujvár és Buda vára visszafoglalása után ezen várak helyreállítása körül botrányos visszaélések és mulasztások fordultak elő, — rábeszélte *Kollonich* bíbornokot, hogy ők ketten együttesen tegyenek lépéseket a váradi erődítmények helyreállításának ügyében. A bíbornok szívesen felajánlotta támogatását; de egyuttal javasolta, hogy a pápai segélypénznek még felnemhasznált maradványa Várad erődítése céljaira fordíttassék ³.

Ezen maradvány csak 8000 forintot tett. Mindáltal a fenforgó körülmények között ezen összeg nem volt jelentéktelennek tekinthető. Ugyanis a császári kamara

¹ Liechtenstein herczeg 1692 június 28-ikán jelenti a királynak: " Pontifex non alias profecto tenerioribus paterni sui erga S. Caesarem Mtem V. amoris sui contestationibus me exceptit, et dum hunc commotum animadverti, occupatum equidem esse Varadinum (dixi) sed et magnis sumptibus necessario reparandum, universum orbem christianum una cum S. C. Mte V. a liberali sua generositate sanctissimum hoc opus expectare, nec amplius tunc locum Varadinum, sed munimentum Innocentianum in posterum nuncupandum. Arrisit Summo Pontifici cogitatio, nec forsitan extra rem fuerit hanc Apostolico ad S. C. Mtem V. Nuntio insinuare, et apponenda esse alicui propugnaculo Budae vel Essekii, ad perpetuam accepti beneficii memoriam insignia apostolica, ulteriora forsitan huiusmodi gratitudine conciliatura. Promisit equidem Summus Pontifex ultimos se adhibiturum conatus, ut S. C. Mti V. subveniat. " (Az idézett helyen.)

² Liechtenstein herczegnek már idézett július 6-iki jelentése.

³ A nuntius 1692 június 29-ikén kelt jelentése a *Mellékletek IV.* száma alatt.

június hó második felében 24000 forint értékű építkezési anyagot vásárolt össze; de mikor az ennek feldolgozására Ausztriában szerződötett kőművesek és ácsok elutazásukat csekély előleg kifizetésétől tették függővé, igényeik kielégítésére nem volt képes.

Ezt *Caprara* a vezér-hadbiztos, július 5-ikén a nuntiushoz intézett levelében őszintén bevallotta, s azt a kérést intézte hozzá, hogy ama 8000 forintot bocsássa rendelkezésére. " Igaz ugyan - írja -, hogy ezen összeg a szükséglet fedezésére nem elegendő; de legalább a munka megkezdését teszi lehetővé. Egyébiránt nem kétlem, hogy Várad kielégítő állapotba helyezése érdekében, ő szentsége veleszületett kegyességének és atyai jóindulatának felélesztésére Méltóságod meg fogja kétszerezni, buzgóságát. Az ő szentsége által nyújtandó segély emlékezete eltörölhetetlenül be lesz vésve Várad erődítményeibe, ő szentsége és Méltóságod dicsőségére. " ¹

A nuntius, kihez más kormány-férfiak is fordultak, előterjesztést tett Rómába, és a pápa felhatalmazta őt, hogy a 8000 forintot a kijelölt célra fordíthassa ². Mire ezen összeget a kamarai tisztviselőknek szolgáltatta át. Ezek azonban a Váradra menendő kézművesekkel a fizetési föltételek iránt nem tudtak megegyezni, s a tárgyalások hosszúra nyúltak. A nuntius, ki a késelem következményeit kellően méltatta, panaszszal járult a király elé. Ez elrendelte, hogy a kamarai tisztviselők a pénzt Kollonich bibornoknak adják át, a ki a kézművesek kielégítését magára vállalta ³.

¹ Caprarának, 1692 július 5-ikén a nuntiushoz irt levele és a nuntiusnak július 6-ikán kelt jelentése, a *Melléletek V* száma alatt.

² Az államtitkárnak 1692 július 12 és 19-ikén ket jegyzékei a *Melléletek VII, VIII* számai alatt.

³ A nuntiusnak 1692 augusztus 3-ikán kelt jelentése és a bibornok államtitkárnak augusztus 16-ikán kelt válasz - jegyzéke a *Melléletek X, XI* számai alatt.

Ugyanakkor, mikor Bécsben ilyen nehézségek voltak elhárítandók, XII. Incze pápa, augusztus 2-ikán, hatvanezer rajnai forintot ajánlott föl Várad erődítményei helyreállításának költségeire, világosan kikötvén hogy “ más czélra ezen összeget ne lehessen fordítani.”¹

A bécsi nuntius ezen ajánlatot bejelentvén a királynak, felkérte őt, hogy mivel a téli évszak közeledése sietést parancsol, a haditanács rögtön terjessze elő neki a pápai segélypénzzel létesítendő munkálatok tervezetét.

Kollonich bibornokot pedig felszólította, találjon módot, hogy a pénzt ne kelljen váltó útján, mi levonással jár, Váradra küldeni, és rendeljen oda megbízható embert, a ki a munkások kifizetésénél felügyeljen.

A király és a kormányférfiak a hála meleg nyilatkozataival fogadták ugyan a pápai adományt; de abban a véleményben voltak, hogy a téli idény beálltaig a váradi munkálatokra, bármennyire siettetik azokat, hatvanezer forintot elkölteni nem bírnak; ennél fogva azt óhajtották, hogy egy része, 20-30000 forint, az eszéki erődítések befejezésére fordíttassék.

A nuntius, utasításának határozott szavaira hivatkozott; mindazáltal a miniszterek ismételt kérésének engedve, Rómába kérdést intézett².

A pápa, tekintettel a felhozott okokra, megengedte, hogy az összeg fele Eszék megerősítésére használtassék föl, kikötvén, hogy legalább másik fele Váradnak “ Erdélyt és Felső-Magyarországot oltalmazó nagyfentosságú erődítményeire ” fordíttassék³.

¹ A bibornok - állam-titkár 1692 augusztus 2-ikán kelt jegyzéke a *Mellékletek IX.* száma alatt.

² A nuntius 1692 augusztus 24-iki jelentése a *Mellékletek XII.* száma alatt.

³ A bibornok - állam-titkár 1692 szeptember 6-ikán kelt jegyzéke a *Mellékletek XIII.* száma alatt.

Ezalatt serényen folyt Váradon a munka, melynek menetét a bécsi nuntius gondos figyelemmel kísérte.

A váradi kapitány egyik kimerítő jelentését, mely Várad szomorú állapotáról, a mint a törökök kivonulása után találtatott, hű képet állít elő, megküldötte Rómába, hol a restauratio munkálatainak szerencsés előhaladását örömmel vették tudomásul.

Ezen jelentésben a kapitány egyebek között említi azt is, hogy szokás szerint "elkeresztelte" a vár bástyáit. A uralkodóház tagjai. (*Lipót, József, Károly, Terézia*) és *Incze* pápa neveivel ruházta föl azokat. Az utóbbi névhez hozzáteszi "a ki a pénzt adja az erődítésre." ¹.

A kegyelet ezen ténye régen feledésbe ment.

De a történetírás egyik nemes hivatása: felujítani azok emlékezetét, kik az ősöknek szolgálatokat tettek s így az unokák hálájára érdemesek.

¹ A váradi kapitánynak 1692 szeptember 16-ikán kelt jelentése és a bibornok - államtitkárnak ez ügyben 1692 október 25-ikén a bécsi nuntiushoz intézett jegyzéke a *Melléletek XIV, XV* számai alatt.

I. Lipót király

James Oglethorpe

MELLÉKLETEK

I.

1692. Május 18.

A bécsi nuntius jelentése a római bíbornok-államtitkárhoz, a pápai segélypénz felhasználása felől.

Eminentissimo e Reverendissimo Signore, Patrone Colendissimo.

Delli cento mila Fiorini, che la paterna clemenza di Nostro Signore ha inviati in difesa della Christianità, vintiquattro mila sono già stati mandati ad Esseck, e si continuerà a trasmettervi danaro per sino che le fortificazioni di detta Piazza siano ò ridotte all'ultima perfezione, ò sospese dalla necessità, e dal tempo d'intraprendere le operazioni militari della campagna. Il Signor Cardinale di Kolloniz, ch' ha presa la sopr'intendenza di quelli lavori e vi spedisce un suo domestico per evitare ogni fraude nel pagamento degl' operarii, viene accertato dall' Ingegnere maggiore, che questi, senza comprendere li soldati del Presidio, ascendevano a mille ducento, e sarebbero stati in breve mille ottocento.

Intanto il Signor Cardinale predetto mi ha ordinato di rappresentare a Vostra Eminenza per consolazione di Nostro Signore che la sola notizia delle rimesse destinate da Sua Beatitudine ha reso un servizio rilevantissimo alla causa publica senza che si spenda parte alcuna del danaro.

Dovevano darsi al Signor Generale Heisler cinquanta mila fiorini per far partire le munizioni da guerra da impiegarsi hora contro Varadino, e per ritenere nel servizio dell' Imperatore cinquemila Rasciani, che doppo avere bloccato la Piazza nell' inverno,

minacciavano per difetto di paghe di passare al partito delli ribelli. Non potendo la Camera Cesarea sborsare in modo alcuno tale somma, il Signor Cardinale la trovò a credito coll'impegnare le rimesse di Roma, in evento che non potesse dare precedentemente altr'assegnazioni, et essendo subito partito il Signor Generale Heisler col contante, si è conseguito il vantaggio d'accelerare e facilitare l'impresa. Sua Eminenza ha dappoi pagato il debito con effetti di Sua Maestà, et è restato conseguentemente tutto il danaro Pontificio per le fortificazioni di Esseck, per formare un ospedale campestre, ò per ciò che possa credersi più utile alla Christianità; nel che seguirò le direzioni del Signor Cardinale di Kolloniz, e faccio all'Eminenza Vostra profondissimo inchino.

Di Vostra Eminenza, a cui ho l'honore di rimettere una lettera del Signor Cardinale di Kolloniz, che nel richiedermi lo sborso delli cento mila fiorini promette di rendere adempita la mente piissima di Nostro Signore

Vienna 18 Maggio 1692.

humilissimo, divotissimo e obligatissimo servitore

SEBASTIANO ANTONIO Arcivescovo di Damasco.

(Eredetije a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 223).

II.

1692. Május 31.

A bibornok-államtitkárnak a bécsi nuntiushoz intézett jegyzéke, melyben megelegetését fejezi ki a pápai segélypénz felhasználása ügyében tett intézkedések felett.

Il fruttuoso impiego dei centomila fiorini, rimessi ultimamente costà per ordine di Nostro Signore, riesce secondo la mente di Sua Beatitudine, che mira alla sicurezza della frontiera d'Ungheria, et al maggior beneficio della causa pubblica. Tale appunto se lo riprometteva la Santa Sede dal zelo e dall'attenzione del Signor Cardinale di Kolloniz che si era prevaluto del credito di questi assegnamenti per accelerare e facilitare l'impresa di Gran Vardino, ch'è di tanta importanza, e viene di continuo assistita anche da i voti più ardenti di Sua Santità; e per disporre della somma,

che sopravvanzerà dalle fortificazioni d'Esseck pel mantenimento d'un ospedale campestre, o per ciò che possa credersi più utile alla Cristianità, Vostra Signoria Illustrissima assicuri Sua Eminenza del pieno gradimento di Sua Beatitudine per questa accurata vigilanza, e le bacio etc. Roma 31 Maggio 1692.

(Egykorú másolata a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania Vol. 39).

III.

1692. Június 9.

Lipót királynak XII. Incze pápához intézett levele, melyben Várad megvívását jelenti.

Beatissime in Christo Pater Domine Reverendissime, post officiosissimam commendationem, filialis observantiae continuum incrementum. Subdidit tandem propitia in hanc diem providentia Dei non tam Caesareis armis nostris, quam sacratissimae Cruci et orthodoxae Romanae fidei celeberrimum illud in Hungaria Transbiscana propugnaculum Magni Varadini munitissimam arcem, quae per octo jam menses constantissime obstiterat, et universam hujusce anni expeditionem bellicam contra Barbaros in non leve discrimen videbatur conjicere. Auspicatissima porro Domui nostrae Augustae Corporis Christi solemnitas attulit solatium istud; dum enim omnia pro assaultibus in promptu essent, incidit praesidio mens deditionem spondendi sub conditionibus aequis, quibus concessis (utpote adhuc fortissimo, cum numeraret praeter communem opinionem Janizarorum duo millia, nec nisi aliqua salis et bonae aquae penuria laborarent) excessit, transiturum ad suos. Gavisuram singulariter plane Sanctitatem Vestram hoc nuncio, pro maximo zelo, quo pollet ad rei Christianae incrementa, proque paterno affectu, quo in nos fertur, indubitanter praesumpsimus, ideoque nulla interposita mora jussimus properare ad Ipsam Magnificum virum Consiliarium Imperialem Aulicum, Camerarium Sacrique Imperii fidelem dilectum Joannem Petrum liberum Baronem a Goes, Reverendissimi Cardinalis Gurcensis nepotem, a quo singula fusius et exactius intelliget de tam felici successu, deque spe ac fiducia, quam pro majoribus semper consequenter nunciandis in Vestra Sanctitate reponimus. Cui interim vitam longaevam ac beatam ad

nostrum et militantis Ecclesiae solatium ex animo vovemus. Datum in civitate nostra Vienna die nona mensis Junii anno millesimo sexcentesimo nonagesimo secundo, regnorum nostrorum Romani trigesimo quarto, Hungariae trigesimo septimo, Bohemiae vero trigesimo sexto.

Sanctitatis Vestrae

obsequens filius
LEOPOLDUS.

(Eredeti je a vatikáni leveltárban. Litterae Principum. 1692).

IV.

1692. Június 29.

A bécsi nuntiusnak a római bibornok-államtitkárhoz intézett jelentése, melyben említi, hogy Kollonich bibornok a pápai segélypénz maradványát Várad megerősítésére kívánja fordítani.

Eminentissimo e Reverendissimo Signore, Patrone Colendissimo.

Quand' anche la somma importanza della piazza di Varadino debba bastare per indurre li ministri Cesarei ad accudire prontamente alla riparazione delle Breccie, et ad accrescerne le fortificazioni, ad ogni modo l' esempio di Nayasel [†], che restò aperto lungamente, e di Buda, la quale si ritrova in uno stato deplorabile per esserne caduti in alcune parti li muri, ho persuaso al Signor Cardinale di Kolloniz essere espediente, ch' egli et io passiamo officii per fare destinare a tale effetto somme considerabili. Intende pure Sua Eminenza contribuire per lo stesso fine il residuo del danaro Pontificio dopo havere supplito a quanto è stato già progettato con approvazione di Vostra Eminenza e si va effettuando, facendosi sempre nuove rimesse a Essek, del che ho creduto dovere rendere conto all' Eminenza Vostra a cui faccio profondissimo inchino.

Vienna 29 Giugno 1692.

Di Vostra Eminenza

humilissimo, divotissimo et obligatissimo servitore
SEBASTIANO ANTONIO Arcivescovo di Damasco.

(Eredeti je a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 223).

[†] Neuhausel, Érsekujvár.

V.

1692. Július 3.

XII. Incze pápának Lipót királyhoz intézett levele, melyben Várad megvívása alkalmából szerencse-kívánatait fejezi ki.

INNOCENTIUS PAPA XII.

Carissime in Christo fili noster salutem et Apostolicam benedictionem. Exuberanti plane animum nostrum, de Christianae Reipublicae incrementis impense sollicitum, cumularunt gaudio Maiestatis tuae litterae, a dilecto filio Consiliario Imperiali Aulico ac Camerario tuo Joanne Petro libero Barone a Goes redditae, diserteque expositae, quibus de Magni Varadini deditone festinanter nos certiores fecisti; justum enim hinc adversus immanissimam Turcarum gentem feliciorum utique successuum spem haurimus, uberioremque nobis in dies, non interrupto eventuum secundorum cursu, laetitiae segetem pollicemur. Nam praesertim ea in spe merito nos confirmat probatorum, in superanda pertinacia resistantium barbarorum, Ducum militumque tuorum fortitudo; non enim semel tantum vicerunt, qui diu cum hoste valido strenue pugnarunt. Immortalibus autem Omnipotenti Deo, de re tam prospera, solemniter persolutis gratiis, assiduas enixasque ad Ipsum preces effundere non omittimus, ut indefessis in illius causa tuenda promovendaque conatibus tuis constantem largitam velit faustitatem. Caetera a supramemorato Barone, Maiestatis tuae benevolentia digno utique viro, abunde cognosces Carissime in Christo fili noster, cui interim Apostolicam Benedictionem amantissime imperimus. Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem sub Annulo Piscatoris die tertia Julii MDCXCII Pontificatus nostri anno primo.

MARIUS SPINULA.

(Eredetiye a bécsi állami levéltárban. Acta Romana).

VI.

1692. Július 6.

A bécsi nuntiusnak a római bíbornok-államtitkárhoz intézett jelentése a pápai segélypénzből fennmaradt 8000 forintnak Várad megerősítésére felhasználása felől. Mellékelve Caraffa tábornagynak a nuntiushoz irt levele.

Eminentissimo e Reverendissimo Signore, Patrone Colendissimo.

Sono stato accertato dal Signor Commissario Generale Conte Caraffa e dal Signor Presidente di Camera essersi inviati vintiquattro mila Fiorini a Varadino, dov'intendo haverne lasciati altri sei mila il Signor Generale Heisler. Per riparare però, et accrescere le fortificazioni di detta Piazza è necessario mandare colà da Vienna muratori e falegnami, non havendone a proposito il Paese, e perche questi vogliono essere assicurati precedentemente delle paghe loro, ne qui si è trovato con facilità il contante, ha pregato il Signor Cardinale di Kolloniz di sborsare al Pagatore di Corte e di Guerra di Sua Maestà gl'otto mila Fiorini che doppo fortificato Essek restavano in sue mani delle rimesse Pontifizie. Il Signor Maresciallo Conte Carafa mi ha promesso col biglietto ingiunto d'impiegarli nel fine sudetto; anzi perche l'importanza di Varadino consiglierebbe a spendervi somma maggiore di quello permettono le angustie dell'erario Cesareo, mi ha ricercato di supplicare Nostro Signore a degnarsi contribuirvi nuovi effetti della sua beneficenza, la di cui memoria rimarebbe impressa indelebilmente nelle nuove fortificazioni di quella Piazza per gloria perpetua del nome di sua Beatitudine. Anch' il Signor Conte di Stratman nell'accennarmi il gradimento di Sua Maestà per le premure mie circa la pronta riparazione di Varadino, mi ha fatte l'istanze medesime, et io havendo in tale occasione esagerato egualmente le strettezze della Camera Apostolica et il zelo ardentissimo di Sua Santità per il bene della Christianità, non meno ch' il suo Paterno affetto verso l'Imperatore, faccio all'Eminenza Vostra profondissimo inchino.

Di Vostra Eminenza

Vienna 6 Luglio 1692.

humilissimo, devotissimo et obbligatissimo servitore

SEBASTIANO ANTONIO Arcivescovo di Damasco.

(Eredetije a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 224).

Caraffa levele.

Illustrissimo e Reverendissimo Signor mio, Patrone Colendissimo.

M'è pervenuto a notizia che del dinaro mandato dalla generosità di Sua Beatitudine per impiegarsi nella fortificazione d'Essek se ne trovi in potere di Vossignoria Illustrissima un residuo di 8 mila fiorini. Hora dovendosi fortificar Gran Waradino la Cesarea Camera ha già mandati colà fiorini 24 mila per comprarne i materiali, ma perche devo spedire alcuni muratori e legnaiuoli che dovranno travagliarvi, nè mi si è fatto assegnamento del dinaro necessario per tal' effetto, nè saprei donde ricavarlo, supplico Vossignoria Illustrissima si degni applicare ad un' opera così importante il sudetto residuo degli 8 mila fiorini e fargli consegnare al Signor Leopoldo Wisendo Pagatore di Corte e di guerra di Sua Maestà Cesarea, il quale ne le farà la ricevuta; assicurandola, che nel conformarsi in ciò alla mente piissima di Nostro Signore farà un gran bene al Christianesimo, al quale molto importa la conservazione di quella Piazza, che cuopre l'Ungheria Superiore e la Transilvania dall' irruzioni del commun nemico. Egli è vero che questa summa non sarà bastante al bisogno, ma tuttavia gioverà a cominciare; non dubitando che per metterla in ottimo stato di difesa, i vigorosi ed accreditati ufici di Vossignoria Illustrissima raddopieranno gl' impulsi alla natural benignità e paterna provvidenza del nostro Santo Pontefice perchè vi concorra con più efficaci aiuti; la memoria de' quali resterà indelebilmente improntata in quella Piazza a gloria della Santità Sua che gli averà contribuiti e di Vossignoria Illustrissima che gli averà promossi. E con divota osservanza mi rassegno. Casa 5 di Luglio 1692.

Di Vossignoria Illustrissima e Reverendissima

devotissimo et obligatissimo servo
ANTONIO CARAFA.

VII.

1692. Július 12.

A bibornok-államtikárnak a bécsi nuntiushoz intézett jegyzéke, a pápai segélypénz maradványának Várad megerősítésére felhasználása tárgyában.

Quanto è importante l'acquisto della Piazza di Gran Varadino, altrettanto deve essere grande l'attenzione e la gelosia in risarcirne le fortificazioni et in custodirne il possesso. Poichè è verisimile, che i Turchi vedendo chiusa quella Porta, che porgeva loro libero l'adito nell'Ungheria superiore, e in Transilvania, tenteranno ogni mezzo per riaprirla a nostri danni. Merita dunque tutto l'uso del zelo del Signor Cardinal di Kolloniz e di Vostra Signoria Illustrissima l'oggetto di procurare, che questa fortezza si riponga sollecitamente in valido stato di difesa; e goderà Nostro Signore, che all'istesso fine si applichi ancora il residuo del denaro Pontificio che sopravvanzerà da lavori di Esseck, e le bacio etc. Roma 12 Luglio 1692.

(Egykorú másolata a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 39).

VIII.

1692. Július 19.

A bibornok-államtikárnak a bécsi nuntiushoz intézett jegyzéke, a pápai segélypénz maradványának, Várad megerősítésére felhasználása tárgyában.

Già scrissi a Vostra Signoria Illustrissima colle passate, che Nostro Signore approvava, che il sopravanzo del denaro delle fortificazioni di Esseck si applicasse in risarcimento di quelle di Gran Varadino, affinché venga riposta la piazza in valido stato di difesa, et assicurata una conquista di tanta conseguenza. All'istanza che in tal occasione è stata fatta a Vostra Signoria Illustrissima da Ministri Cesarei della continuazione de sussidij Pontificij, ella ha risposto congruamente, e secondo i sensi di Sua Beatitudine, che ove le sarà permesso dalle note strettezze dell'Erario Apostolico,

accreterà sempre le riprove del proprio zelo ardentissimo verso il bene della Causa publica. Et a lei bacio etc. Roma 19 Luglio 1692.

(Egykorú másolata a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania Vol. 39).

IX.

1692. Augusztus 2.

A bibornok-államtitkárnak a bécsi nuntiushoz intézett jegyzéke, melyben értesíti, hogy a pápa 60000 forintot ajánl föl Várad megerősítésének költségeire.

Nonostante le strettezze in cui rimane l'erario Pontificio gravato di debiti anche in somme considerabili, ha Sua Beatitudine ordinata per questa sera la rimessa di sessantamila fiorini di cotesta moneta di Reno, che fanno la somma di 30 mila di questa Roma, diretta a Vossignoria Illustrissima, la quale intendendosi col Signor Cardinale di Colonitz, vuol la Santità Sua, che venga impiegata in risarcimento delle fortificazioni del Gran Varadino, e non in altr'uso. Si contenti però ella di portarne subito la notizia alla Maestà dell'Imperatore, il quale siccome anche in ciò potrà riconoscere la sollecitudine Pontificia in aiuto della Maestà Sua contra il comun nemico, così potrà Vossignoria Illustrissima valersi della congiuntura di rappresentare a Sua Maestà, che non inferiore è quella parimente che tiene la Santità Sua per la pace universale. Roma 2 Agosto 1692.

(Egykorú másolata a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 219).

X.

1692. Augusztus 3.

A bécsi nuntiusnak a római bibornok-államtitkárhoz intézett jelentése, a pápai segélypénz maradványának Várad megerősítésére felhasználása felől.

Eminentissimo e Reverendissimo Signore, Patrone Colendissimo.

Essendo insorta qualche differenza circa il pagamento tra li Ministri Camerali per una parte, e per l'altra tra li muratori e falegnami d'Austria destinati a riparare le fortificazioni di Varadino,

et havendo io rappresentato all'Imperatore il danno gravissimo che proveniva da simili dilazioni, la Maestà Sua ha ordinato, che sia restituito a me, e di mia commissione al Signor Cardinale di Kollonitz il residuo del denaro Pontificio, che Sua Eminenza haveva già sborsato al Pagatore di Corte e di Guerra conform' esposi a Vostra Eminenza alli 6 Luglio. Favorirà dunque il Signor Cardinale pigliarsi l'incomodo di soprintendere al pagamento degl' operarii sudetti, che forsi partiranno domani, essendo però intanto stati impiegati a Varadino quelli pochi che si sono ritrovati nel Paese o nelli Regimenti Cesarei, e faccio all'Eminenza Vostra profondissimo inchino. Vienna 3 Agosto 1692.

Di Vostra Eminenza

humilissimo, divotissimo et obligatissimo servitore,
SEBASTIANO ANTONIO Arcivescovo di Damasco.

(Eredetiye a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 224).

XI.

1692. Augusztus 16.

A bibornok-államtitkárnak a bécsi nuntiushoz intézett jegyzéke, a pápai segélypénz maradványának Várad megerősítésére felhasználása tárgyában.

Contribuendo alla sollecita riparazione della Piazza di Gran Varadino la soprintendenza al pagamento degli operarij, che il Signor Cardinal di Kollonitz si è compiaciuto di prenderne; si è qui goduto in riceverne la notizia. Di gran lunga si accrescerà poi la sodisfazione in udire riposta in buono stato quella importante conquista, come si spera, impiegandovi Sua Eminenza la sua zelante attenzione, et a Vostra Signoria Illustrissima bacio etc. Roma 16 Agosto 1692.

(Egykorú másolata a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 39).

XII.

1692. Augustus 24.

A bécsi nuntiusnak a római bibornok-államtitkárhoz intézett jelentése a Várad megerősítésére felajánlott 60000 forint felhasználása felől.

Eminentissimo e Reverendissimo Signore, Patrone Colendissimo.

Prima che fussi ammesso all'udienza di Sua Maestà Cesarea il Signor Cancelliere di Corte venne in nome dalla medesima ad attestarmi il godimento e debito che risultava alla stessa verso l'amore e beneficenza di Nostro Signore: per il *soccorso di sessanta mila Fiorini* mandato in tempo che sono uguali le angustie dell'Erario Cesareo e la necessità di fare spese grandi nel principio della Campagna contro li Turchi. E perch' all'espressione di complimento io feci succedere le istanze di sua Beatitudine, accioche l'Imperatore si degnasse contribuire le facilità possibili al ristabilimento della pace, il Signor Cancelliere rispose, ch' haveva havuto ordine di confermarmi, (in caso gli havessi parlato della materia) quanto Sua Maestà haveva fatto l'honore di dirmi pochi giorni prima circa la sua prontezza et inclinazione ad una Pace giusta, stabile, e commune alli Collegati.

Alle parole del Signor Cancelliere si uniformarono poi nell'uno e nell'altro punto le risposte di Sua Maestà quando fui introdotto alla sua udienza, et havendo io procurato all' hora inculcare li motivi prescrittimi ultimamente da Vostra Eminenza circa la quiete universale e circa le cose d'Italia, l'Imperatore si compiacque replicare, che vi avrebbe fatte le riflessioni opportune. *Lo supplicai pure d'ordinare al Consiglio di Guerra, che per non perdere il tempo reso prezioso dalla vicinanza dell'Inverno, mi si avvisasse subito quali fortificazioni si intendevano erigere a Varadino col danaro Pontifizio per difesa maggiore della Piazza, le breccie della quale insieme cogl' alloggiamenti del presidio si vanno già rifacendo attualmente col residuo delli cento mila Fiorini rimessi da Sua Santità mesi sono, e con altri trenta mila mandati colà a tal' effetto dalli Ministri Cesarei.* Il Signor Cardinale di Kollonitz è stato ancora pregato da me di ritrovare modo d' inviare il contante senza spesa

di cambio a Gran Varadino e di deputare qualche suo dipendente, che sopr' intenda al pagamento degl' operarij, nel che spero d'essere favorito, poichè Sua Eminenza essendo tutore delli pupilli Ragozzi amministra molt' entrate in quelle vicinanze e si è presa l' incumbenza stessa nelli lavori d'Essek.

Havrebbe voluto il Signor Cardinale e mostrava pure desiderarlo il Signor Conte di Stratman, ch' essendosi adesso provveduto in qualche modo all'urgenze di Gran Varadino, e non permettendo la stagione ormai avanzata di spendere ivi sessanta mila Fiorini, avanti che principiino le nevi et i geli, la metà o una parte di essi s'impiegasse per accelerare l'erezione del muro intorno alle nuove fortificazioni d'Essek. Rispondendo io però, che gl' ordini miei erano limitati alla Piazza di Varadino e non ad altr' uso, il Signor Cardinale parve desiderare, che si supplicasse da me Nostro Signore a tollerare, che si estendesse una parte della sua munificenza a Essek, che senza dubbio è più debole, e sarebbe più esposto ad un assedio, se rimanendo la Transilvania alla devozione di Cesare, li Turchi fossero padroni della Campagna tra il Savo et il Dravo. Il Signor Cancelliere però subordinando all' arbitrio di Sua Beatitudine qual si sia convenienza dell' Imperatore, restò appagato della mia replica e reiterò espressioni abbondantissime del gradimento e dell' osservanza filiale di Sua Maestà. Ciò stante espongo umilmente il tutto a Vostra Eminenza poichè se Nostro Signore deferendo all' istanze del Signor Cardinale di Kollonitz, o più tosto dell' Imperatore *volesse concedere che vinti o trenta mila Fiorini s'impiegassero a Essek e non a Varadino*, l'ordine ne giungerebbe opportunamente per lavorare in Ottobre e forse ancora in Novembre alle fortificazioni di quest' ultima Piazza. Intanto continuerò a sollecitare quelle di Varadino, e faccio all' Eminenza Vostra profondissimo inchino. Vienna 24 Agosto 1692.

Di Vostra Eminenza

humilissimo, divotissimo et obligatissimo Servitore
SEBASTIANO ANTONIO Arcivescovo di Damasco.

(Eredetije a vaticáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 224).

XIII.

1692. Szeptember 6.

A bibornok-államtitkárnak a bécsi nuntiushoz intézett jegyzéke a Várad megerősítésére felajánlott 60000 forint felhasználása tárgyában.

L'ordine dato da Nostro Signore nel far rimettere ultimamente costà i sessanta mila fiorini, perchè s'impiegassero nel risarcimento delle fortificazioni di Gran Varadino, non è così rigoroso, che Vostra Signoria Illustrissima non possa prendere qualche arbitrio in assegnare parte della somma istessa a rendere intieramente perfezionate quelle di Esseck. Uditesi pertanto da Sua Beatitudine le istanze, e i motivi addotti a lei da Ministri Cesarei, et anche dal Signor Cardinal di Kolloniz a tale oggetto; si è degnata la Santità Sua di concederne a Vostra Signoria Illustrissima benignamente la permissione. L'altra parte del denaro dovrà essere applicata secondo la mente Pontificia per assicurare quell'importante conquista che copre la Transilvania, e l'Ungheria Superiore, e bacio etc. Roma 6 Settembre 1692.

(Egykorú másolata a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 39).

XIV.

A váradi kapitány jelentése a váradi erődítési munkálatokról ¹.

Varadino li 16 Settembre 1692.

Io non manco di scriver al Consiglio di Guerra quello si fa e quello occorre, informandolo puntualmente di tutto, ma sin' hora non veggo alcuna risposta, e particolarmente sopra il punto tanto

¹ Ezen jelentés a Nunziatura di Germania 224 — ik kötetében névtelenül áll, és a következő címet viseli: « Cópia di lettera scritta ad un amico. »

A bécsi nuntius 1692 október 4-ikén kelt jelentéséhez mellékelve küldi Rómába, a következő megjegyzés kíséretében:

« Vostra Eminenza potrebbe sentire dalla lettera ingiunta del Governatore di Varadino lo stato di quella piazza, e li lavori, che vi si fanno presentemente. »

importante di queste piccole Baracche, stalle, et altre abitazioni fabricate da soldati et ufficiali coperte di paglia, e vi assicuro che sto con un continuo batticore di vedere una disgrazia inrimediabile e facci Dio che menti, che non andiamo in aria con li magazini e fortezza, a me non si potrà dar la colpa mentre apena arrivato gle ne ho scritto.

Ieri credevo dovesse succedere mentre trovandomi a veder il travaglio della Breccia Gioseffe, cioè il secondo Bastione alla man dritta uscendo dalla Porta (havendo già battizzato li bastioni, cioè Leopoldo, Gioseffe, Carlo, Teresa, et Innocenzio che ne da li denari per far le fortificazioni) mentre ancora facevo rifar le due Casematte quali erano totalmente per terra gettate nel tempo dell'assedio, uno strambo di Moschettiere nuovo vide una gran Bomba e mentre aveva finito di prender una pipa di tabacco volse gettar quella cenere battendo la bestia la pipa sopra la bomba, che prese subito fuoco, e come era grande invece di crepare svaporò per fortuna la polvere per il buco, ma durò un bel pezzo; ove stavo attendendo o che fosse qualche mina nascosta che mi gettasse la metà del Bastione in aria, o qualche magazzino cioè volto di quelli vicini ove v'è la polvere. Se crepava averebbe fatto una bella strage di gente che erimo vicini; ho però fatto prender in arresto il Moschettiere e sarà castigato, se pure il Signor Colonnello Lapaschek lo vorrà fare, come merita.

Del resto si travaglia gagliardamente et all'arrivo di questa a Vienna le breccie se non prima saranno finite di serrare, vi resterà nelli fianchi, cioè broglioni de Bastioni da riparare, qual travaglio vi vorrà otto giorni, le due Casematte pure saranno in 3 giorni fatte, levato però il volto che si vuole di sopra, come pure in tutte l'altre della fortezza. Il magazzino per fare il pane che tanto importa l'ho ridotto a segno tale, che la muraglia è già fatta con 6 gran forni per cucinar sino 10 mila portioni il giorno, e vicino una gran stanza per far il pane, e si principierà a coprir questi due gran luoghi travagliando li falegnami a furia, ove spero la settimana ventura poterlo già far fare nella fortezza; e per questa fabbrica ho dovuto applicar la metà de muratori condotti da Vienna et altrettanti falegnami. Due magazini per poner le polveri parimente sono forniti; et uno è già carico, l'altro lo lascio ancora asciugare, in questi entrerà la metà per una seicento

centinara di polvere, al terzo si travaglia per poterne metter trecento centinara, e detti sono fatti in tal forma, che se vi gettassero sopra 100 bombe in una volta non farebbero nulla, essendovi sopra li volti più di una picca di terra; se ne fanno pure delli altri al fianco delle cortine per averli vicini a bastioni e senz'esser obligato ad ogni momento di aprir questi tre grandi; in questi vi entrera trenta sino quaranta centinara di polvere, fatti però nella maniera degl'altri; si è fatto un gran ponte sopra il Crisio, che sarà come quello della porta rossa; ora si fa quello con due ponti levatoj per entrar nella fortezza, mentre quello ho trovato era tutto rotto e non si poteva quasi sortire nè entrare senza alcun levatore ripezzato come hanno potuto; di più è ben avanzata la piazza d'Arme avanti la porta, quale è in forma di rivellino, ma di fuori ha la spianata, la terra è già condotta, e la muraglia è assai avanzata che la deve tenere, e subito vi si porrà le palizzate per di dentro, de quali già n'ho qui condotti da 5 mila e giornalmente ne mando a pigliare, mentre non potendo far la controscarpa come dovrebbe essere, almeno voglio poner la palizzata; si conduce pure hora la terra fra il bastione Leopoldo e Gioseffo, ove era l'attacco per far la seconda piazza d'arme e faccio cavar la fossa per farvi la muraglia come all'altro, e sussequentemente seguirò con le altre tre che vi vogliono, sempre però andando tirando la linea e chiudendola con le palizzate. Pietre non mi mancano avendo fatto gettar a terra tutte le case della città ove non si vede vestigie, et era cosa necessaria per queste fortificazioni; si travaglia alla spianata e particolarmente a quella del forte ove era la Bloccata, quale per esser stato si ben fatto sono già 6 giorni che vi faccio lavorare da 400 huomini e ve ne vorranno ancora altri otto avanti si fornisci.

Si taglia e si accomoda la legna per il tetto di questo gran Palazzo tanto importante per conservar li belli volti che vi sono, e spero che alla fine di novembre, o la metà di dicembre sarà finito, per qual fine ho già fatto condurre da boschi quasi la legna sufficiente, e poi si sono fatti molti altri piccoli travagli infiniti, però fra questi me n'è riuscito un bello, già che il nettar la fossa è una machina che vi vorrà 1000 uomini e per qualche mese; ho provato e mi è riuscito di un ramo del Crisio facendo fare diversi argini di far venire l'acqua corrente nel fosso e farla sortire dal-

l'altra parte, nel quale particolarmente dalla parte dell'attacco e più della metà della fortezza si asciugava, e al più veniva sino al ginocchio, e come vi sono dentro moltissimi corpi morti et immondezze gettate da Turchi, sortiva un fetore che non si poteva attendere che delle malattie; ho fatto nettare quello ho potuto e spero entrando quest'acqua fresca, quale lo farò subito sino serrate le breccie, mentre avendo veduto che entrava ho fatto aprire un argine non volendovela fino aver levato li pontoni nel fosso fatti per il travaglio di andar alle breccie, porterà fuori molte immondizie e leverà il fetore. Alli Corpi di Guardia pure bisogna di principio avvicinandosi l'inverno; per le Caserme poi non vi è da pensare essendo il tempo troppo corto, e quelli due mesi persi nelle dispute dell'accordare con li lavoratori a Vienna ne sono la causa, facendosi ancora, ora sarebbe troppo tardi e non si asciugherebbero e farebbero più danno che bene a' poveri soldati; ho però scritto due progetti al Consiglio di Guerra, il primo sarebbe di far loggiare uno di questi reggimenti nelli luoghi più vicini, che in caso di bisogno potesse in 24 ore esser qui; il secondo che sarebbe meglio, essendo ancora in Olosi 82 case, la maggiore di due o tre stufe, quali facilmente si possono accomodare, non mancandovi nella maggior parte che farle coprir con cannelle ove nel vicinato ve ne sono in quantità, avendo già per altro il tetto, si potrebbe loggiarvi benissimo un reggimento, e siccome non v'è altro il ponte fra mezzo, questo potrebbe far le guardie la sua parte come l'altro, che poi loggierei nella fortezza, ponendo parte di ufficiali nell'appartamento di sopra in questo Palazzo, altri resterebbero nelle case fatte da loro, quali farei coprire con assere (sic) o scandole, avendone ordinato 500 mila e più, e li soldati li loggierei in questi gran stanzoni a volto e pie piano, ove vi farò fare delle stufe, quali sono già appostate, sì che ci leveressimo dal pericolo del foco e li due reggimenti non si minerebbero, come altrimenti doverà seguire, già che è impossibile che queste maledette piccole Baracche una sopra l'altra possino restare. La monizione pure, che occupa molti di questi volti ponendola ne suoi magazzini resterebbero per loro, e come già ogn'uno ha il suo camino non vi vorrà gran fatica a ponervi la stufa; starò attendendo quello risolverà il Consiglio di Guerra e secondo li suoi ordini mi regolerò; bensi è necessario la sappi subito per poter travagliare a Olosi;

in omni adventu però dimani si principierà, e lo deve fare questo Comitato, avendolo esentato da tutti li altri travagli, a coprir quelle case, e riparar la palanca, quale non ha gran bisogno. Et eccovi fatto il dettaglio di come stanno le cose, e credetemi che ci vuole, senza lodarmi, una grande applicazione se si vole che vadino in ordine, ma giachè il servizio del Clementissimo Padrone lo faccio molto volentieri, et ho le mie ore distribuite; cioè alle 5 mi levo e sono presente al ripartimento de lavoranti, alle 6 si principia il lavoro ove esco o a cavallo o in sedia e girando d'un loco all'altro pressandoli al travagliare vi resto fino alle 11, ritornato a casa si sente la messa, e bisogna ancora sentire o gente mandate da comitati, o villani, o altri che voglion parlare e quantità di lamenti contro questi benedetti ussari et aiduchi, dopoi al pranzo siamo alla medesima comedia sino alle 4 ore poi ritorno fuori fino alle 7 a veder quello si è fatto, e se vi vogliono tanti lavoratori l'altro giorno ne luoghi ove erano quel giorno; arrivato a casa si fa la nuova ripartizione per l'altro giorno, acciò sappi fino ad un huomo, carro o carretta ove si deve impiegare come ve ne mando la copia quale potrete a vostro comodo leggerla, sì che nessuno mi puol ingannare sì nel lavoro, che pagamento sapendo fino ad un craizer quello si puol spender. Fornito questo bisogna poi fino le 11 et ancora 12 della notte rispondere a moltissime lettere che vengono, et ecco il mio divertimento. Quello che più me ha dato fastidio è non l'aver trovato la minima disposizione ne materiali per il lavoro, laudato Dio, ora averò piu di mille carriole e 150 carrette per condur terra, che non ve n'era una, fatte di nuova invenzione già che non vi sono cavalli né ve ne vorrebbe uno v'attacco due bovi. Condonatemi se vi fastidio con queste bagattelle, ma amico mio caro giachè a voce non vi posso parlare mi consolo quando vi posso scrivere. Delle nuove poi non saprei che dirvi, se non due partite avute a Giulia sono ritornate con la presa di un Turco, dalla quale dice siino in gran timore, e quelli possono fuggire se ne vanno a Temisvar, come pure da Genù mancandoli il pane. Li Turchi che sono a Toccaj ne fanno delle belle per negligenza di quel Signor Capitano che li custodisce lasciandoli passar di qua dal Tibisco a loro beneplacito a piedi et a cavallo, qualche volta li da un moschettiere con essi e li lascia venir ancora soli, e ne' giorni passati ne presimo

uno in queste vicinanze che se ne fuggiva a Giulia; 5 altri pure a cavallo sono arrivati a Giulia, e venerdì passato 3 altri fra quali uno che si chiama Murai Agà che fu comandante di San Giob non solo si contentava di andarsene ma venuto ad una lega di qui et imboscatosi per far qualche prigioniero li riuscì di prender il postiglione con la posta che si spedisce per Vienna et altri luoghi ove scrivevo distintamente al Consiglio di Guerra di tutto. La fortuna volle che diede in una partita che ritornava da Giulia, volsero passar per Ungari, ma scoperti da' nostri nel volerli prendere si diedero alla fuga lasciando il postiglione con le lettere a dietro, furono seguitati, ma essendo li loro cavalli meglio di quelli delli Ussari non ne poterono prendere che uno, quale è il servitor di quell'Agà, lui con l'altro si salvò nel bosco, ho però fuori due piccole partite vicino a Giulia spedite subito, quali si sono poste sopra i passi, e spero li verrà nelle mani. Questo modo di procedere non mi piace, l'ho scritto al General Nigrelli pregandolo di rimediarvi, benchè so che quel Capitano ha ordini severi da lui di ben custodirli. Ho scritto medesimo al Capitano, che non potrà risponder di quello fa e che non sarà rispettato alcun suo moschettiere che verrà con Turchi di qua dal Tibisco se non hanno passaporti del detto Signor Generale Nigrelli e nel medesimo tempo ho comandato 30 ussari che vadino sopra il bordo del Tibisco da questa parte, e quanti Turchi che trovano li facciano prigionieri e li conduchino quà; quelli però che si vogliono difendere li trattino come nemici ove ben presto ne averò sicuro, avendo ancora comandato a tutti li villaggi e città Aiducali di far il medesimo. Insegnerò a queste bestie sotto pretesto di comprar della robbia per il loro vitto, benchè ne conduchino più del bisogno al loro campo di fuggirsene e venirmi a far qui dell'ostilità. Non ho volsuto scriver di questo al Consiglio di Guerra, mentre essendo essi sotto il comando del Nigrelli, non vorrei credessero non avesse fatte buone disposizioni, benchè siino ottime, ma il Capitano ne è la causa.

Il Cardinal Colonitz mi scrive che delli 60 mila fiorini mandati da Sua Santità se ne vogliono pigliar 20 mila per Eseck quali hanno messo in deposito appresso al Pestalozzi sino Sua Santità lo permetti avendoseli scritto a questo fine. Questo colpo mi è arrivato nuovo, mentre prima il detto Cardinale et il Signor Ab-

bate Tucci mi assicurorono che delli 60 mila ne meno un Carantano sarebbe impiegato altrove, et io ero tutto consolato, mentre con essi e quello si ha avuto, cioè 24 mila fattemi pagare dalla Camera, otto mila dati dal Cardinale quando partii, de quali però non se ne presero che 2600 e gl'altri promise subito di farli sborsare qui dall'entrate del Ragozzi e sin ora non si sono avuti, ne ho risposta alle mie che se li vogli far dare, speravo di ridur questa piazza in ottima difesa, o almeno vi sarebbe mancato poco, ma mancandovi li 20 mila fiorini resteremo in secco, mentre vi vogliono ancora de gran travagli, e sono (oltre quelli che vi ho scritto che ora si fanno) far la contrascarpa murata essendo di piu durata che con il Gazono, far terrapienar tutte le cortine e la maggior parte de bastioni, per quali ci vorrà un'immensità di terra quale vorrei prendere dalla montagna che si domina, ove verrebbe molto abbassata e facilmente si potrebbe poi portare il resto nelli due valloni che ha dalle parti, opera che renderebbe questa piazza cento volte maggiore, far nettar la fossa e farvi una gran lunetta nel mezzo, nettar e riparar li pozzi, far intamisar il fosso in più luoghi che manca, far li volti sopra le casematte, per aver la comunicazione da' bastioni alle cortine opera necessarissima, de' quali non ve n'è uno, far fare tutte le cannoniere mentre quelle vi sono non vagliono niente rotte e poi non si puol tirare se non a linea retta, e queste vedrò di farle far subito essendo bisognevoli; far tutte le caserme per loggiar la milizia, far l'arsenale e sopra l'abitazione per quelli che v'appartengono; far una tirata di casette per loggiar fabri, falegnami, carrettiere et altri lavoratori necessari per l'arsenale, far altre casette per loggiar gli ufficiali della guarnigione; riparare il piede delle cortine e bastioni, vedendosi quasi intorno tutto rotto, e questo doverà seguire quando si netterà la fossa; far condur l'acqua nel fosso corrente et a piedi della contrascarpa, che mai possa esser levata da nemici attorno d'essa e sarà facile; far la Chiesa et abitazione per li Padri che resteranno dentro la fortezza, e molte altre cose vi vorranno, vedete adunque se de' 60 mila fiorini se ne devono levar.

(Egykorú másolata a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 224).

XV.

1692. Október 25.

A bibornok-államtikárnak a bécsi nuntiushoz intézett jegyzéke, melyben megelekedéssel tudomásul veszi a váradi kapitánynak a váradi erődítés munkálatokról küldött jelentését.

È stata qui molto gradita la copia della lettera del Governatore di Gran Varadino per essersi in essa riconosciuto lo stato di quella piazza, et i lavori, che vi si fanno presentemente col l'effettivo impiego del danaro somministrato dalla generosità di Nostro Signore. Corrisponde l'applicazione di quel Comandante al vivo desiderio della Santità Sua, che venga ristabilito in valida difesa quell'importante Antemurale dell'Ungheria superiore per assicurarne la conquista. Io non ho voluto lasciare di testificarlo a Vostra Signoria Illustrissima, alla quale bacio etc. Roma 25 Ottobre 1692.

(Egykorú másolata a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 39).

IMPRIMATUR

**Fr. Raphael Pierotti O. P. S. P. A. Magister.
Iulius Lenti Patr. Const. Vicesgerens.**

SER Fraknói Vilmos váradi kanonok

SER FRAKNÓI VILMOS dr.

(1874-ig Frankl)

Született: Ürmény (Nyitra vm.), 1843. február 27.

Pappá szentelve: Esztergom, 1865. július 23.

Állomáshelyei:

Esztergom - a papnevelde tanára.

Magyar Tudományos Akadémia tagja, 1870, majd 1873-tól titkára.

Nagyvárad székese gyházi kanonok, 1878. március 24.

Apostoli protonotáriussá kinevezte XIII. Leó pápa, 1893. május 12.

Szekszárdi c. apát, 1879. július 6., krasznai főesperes, 1898. december 10.

Szentjobbi apát, 1900.

Arbei választott püspök: 1889. december 24.

Orsován beszentelte II. Rákóczi Ferenc hamvait, 1906. június.

Rómából a székese gyháznak küldte a Szent László-majolika domborművet, 1915. április 10.

Rómában megalapította a Magyar Történelmi Intézetet, 1916.

Meghalt Budapesten, 1924. november 20-án. Prohászka Ottokár székese fehérvári püspök temette a Fiumei úti temetőbe.

A nagyvárad székese gyházi körlevelei között, Bjelik Imre c. püspök, apostoli kormányzó aláírásával 1924. december 24-én az alábbi nekrológ olvasható (IV. 1924):

„Dr. Fraknoi Vilmos arbei c. püspök, apostoli protonotárius, a Boldogságos Szűz Máriáról nevezett szentjobbi apát, székese gyházi kanonok, krasznai főesperes, aranymisés áldozópap stb. életének 82-ik, áldozópapságának 59-ik évében, a haldoklók szentségével megerősítve folyó év november 28-án Budapesten hosszas és példás türelemmel viselt betegség után az Úrban elhunyt.

A boldogultnak elévülhetetlen érdemei vannak a történelmi kutatások terén, aminek előmozdítása céljából áldozatos nagylelkűséggel Rómában is hajlékot emelt a tudósok és művészek részére, amikor megvásárolta saját költségén a Via Giulia 1. szám alatti Falkonieri palotát (ahol ma a Pápai Magyar Intézet is működik). Kiváló tehetségével s az öregkor fáradtságát sem ismerő vas szorgalmával, - melyet főképp az egyháztörténetírás terén kamatoztatott: az egész európai tudományos világ elismerését vívta ki magának.”

Művei több mint ötven kötetet tesznek ki. Egyházi, művészeti, politikai, diplomáciai értekezéseit foglalják magukba ezek a könyvek.

Fraknói Vilmos a 19. század második felében a hazai főpapság egyik kiemelkedő alakja, történész, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára.

Az 1870-es évektől a vatikáni könyvtár és levéltár anyagait kutatta, majd Rómába költözése után magánvagyonából kezdte meg a Piazzale del Policlinicón a Történeti Intézet befogadására is alkalmas épület építését, mely 1895-ben készült el. A Magyar Történeti Intézet számos történész és művész ösztöndíjasnak biztosított helyet. Az épületet az alapító 1914-ben a magyar államnak engedte át. A villa később a trianoni békeszerződés alapján Olaszország birtokába került. 1923. augusztus 1-én az olasz állam visszaadta a magyar kormánynak azzal, hogy benne a Magyar Történeti Intézetet nyissák meg. 1924-től 1927-ig működött itt a Magyar Történeti Intézet, melyet később egy, az olasz és a magyar állam közti megállapodás alapján a Falconieri Palotában székelő Római Királyi Akadémia keretébe illesztettek. Ezután a villa bérházként funkcionált, majd a Magyar Nagykövetség konzulátusát helyezték el benne. 1991 óta Magyarország Szentszéki Nagykövetségének székhelye. A villát a Szentszéki Magyar Nagykövetség számára II. János Pál pápa magyarországi látogatásának évében újjátarta fel a magyar állam. Az emléktábla olasz nyelvű szövege szerint: Angelo Sodano bíboros úr Őeminenciája Államtitkár avatta fel ünnepélyesen e követség székhelyét, áldását adva II. János Pál pápa nevében.

Az emlékművön látható szöveg:

EZT A VILLÁT FRAKNÓI VILMOS 1843–1924 TÖRTÉNÉSZ, VÁLASZTOTT PÜSPÖK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA FŐTITKÁRA AZ ÁLTALA ALAPÍTOTT MAGYAR TÖRTÉNETI INTÉZET SZÁMÁRA ÉPÍTTETTE 1895-BEN. EBBŐL AZ INTÉZETBŐL SZÁRMAZOTT A RÓMAI MAGYAR AKADÉMIA ÉS A PÁPAI MAGYAR INTÉZET A VIA GIULIÁN. A FRAKNÓI-VILLÁT A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG II. JÁNOS PÁL PÁPA MAGYARORSZÁGI LÁTOGATÁSÁNAK ÉVÉBEN, 1991-BEN ÚJJÁTARTA FEL A SZENTSZÉKI MAGYAR NAGYKÖVETSÉG SZÁMÁRA 1991. DECEMBER 4.

Fraknói Vilmos által a római lateráni bazilikában emeltetett emléktábla a bazilika magyar vonatkozású látványossága. A jobb oldalon, a második oszlopon található, annak tiszteletére, hogy 1000-ben II. Szilveszter pápa koronát küldött Szent István királynak.

Dr. Tóth K. János *Római virágzedés* c. könyvében a 18. oldalon leírja részletesen ezt az eseményt, amelyet a szobrász Dankó József készített. „A magyar emlékmű szienai sárga márványkeretbe beépített, három mezős dombormű karrarai fehér márványból. A legfelső mezőben a »Patrona Hungariae«, a Magyarok Nagyasszonyának méltóságteljes alakja ül díszes

trónon. Fején a magyar »Szentkorona«. Arcát vállaira omló, két magyaros hajfonat veszi körül. Jobb keze az országjogart tartja. Ölében a pufók kis Jézus, akit bal kezével magához szorít. A Gyermek Jézus keze a kettős kereszt országalmát markolja. A »Patrona Hungariae« két oldalán egy-egy térdeplő alak. Az egyik szakállas, födetlen fejű, hajlott öregember, aki széles vánkoson térdepel. Jobb kezét alázatosan melléhez szorítja. Baljával rátámaszkodik a hosszú, keresztben végződő zarándokbotra. Vállain hatalmas, kétoldalt nyitott palást. Ez Szent István király, az országépítő. A másik alak féltérdre ereszkedő, rövid szakállú lovag. Fején sisak, lábainál harci szekerce, oldalán damaszkuszi penge. Két kezét összekulcsolja, és hódolattal néz föl a Nagyasszonyra. Ez Szent László, a lovagkirály. Szent István fölött az Árpádok címere, Szent László fölött pedig az apostoli, kettős kereszt magyar címer. A dombormű középső mezője azt a történelmi jelenetet örökíti meg, amikor II. Szilveszter pápa átadja István fejedelem követének, Asztrik pécsváradi apátnak a Szentkoronát. A trónon ülő magas növésű, finom arcélű, rövid szakállú pápa fejét sisakos korona díszíti. Vállait hatalmas palást, ún. »falda« födi. Balja az apostoli kettős keresztet tartja, jobbával pedig átadja az egyabroncsú, fölül kis kereszttel ellátott királyi koronát az előtte térdelő követnek. A pápa mögött a könyvtartó diakonus, egy velencei dózse és egy harmadik személy arcéle látszik. Asztrik apát öreg, szakállas ember. Vállát a széles és bő bencés köpeny, az ún. cuculla borítja. Két kézzel veszi át a Szentkoronát. Ennek az ünnepélyes történelmi jelenetnek a szemlélői azok a személyek, akik Asztrik mögött állnak. Az első egy püspök. Jobbja pásztorbotra támaszkodik. Balja a püspöksüveget tartja. Ez Scitovszky János hercegprímás, esztergomi érsek. Mellette kacagányos, ősmagyar vezértípus áll hajadonfővel. Kezével kucsmáját szorongatja és rátámaszkodik hatalmas kardjára. Szakállas, bajuszos arca I. Ferenc József magyar királyra emlékeztet. Mögötte még két arc látható: Fraknoi Vilmos választott püspök és a szobrász Dankó József.

A dombormű harmadik, vagyis legalsó mezőjében latin nyelvű fölírat. Tartalmát így adhatnánk vissza:

II. Szilveszter római pápának, aki a magyarok népének vezérét, Szent Istvánt királyi méltósággal és apostoli követi tisztséggel tüntette ki, amikor koronát és keresztet küldött neki ugyanezzel a ténnyel Magyarországon az egyház és az állam szilárd alapjait is megerősítette.

Amidőn ennek az örvendetes eseménynek kiváló pápának emlékét kilencszáz esztendő múlva Magyarország püspökei hálás lélekkel megülik, tanácsukra és a lateráni bazilika káptalanjának jóváhagyásával emelte ezt a kegyeletes emlékművet Fraknoi Vilmos a Szent István király magyarországi Szentjobb-i apátságnak viselője a megváltás 1909. évében.

Az egész emlékmű fölött oromháromszögben hármás pápai korona, a tiara büszkélkedik a kettős apostoli kereszttel. Ezt állította a Magyar hála II. Szilveszter pápa sírja fölé.” (V. ö. Dr. Tóth Tamás, a PMI rektora írásával.)

Nagylelkűségének és hálájának a nagyváradai bazilikában is van egy emléke, ugyanis azt a Szent Lászlót ábrázoló majolika domborművet – amelyről, tökéletesen tévesen, bizonyos útikalauzok azt írják és az idegenvezetők sajnós terjesztik is, hogy a Szent László kezében lévő bárd a szent királyé volt, ez nem állja meg a helyét, mert ezt Fraknói Vilmos Rómából adományozta a székesegyháznak 1915. április 10-én.

Mons. Fodor József

FÜGGELÉK

I.

1692. Május 18.

A bécsi nuncius jelentése a római bíbornok-államtitkárhoz, a pápai segélypénz felhasználása felől.

A százezer forintból, melyet a Kereszténység megvédése céljából nekünk küldött, huszonnégyezer már el lett küldve Eszékre, és tovább folytatjuk a folyósítást, ugyanakkor megerősítjük a teret hatékony katonai műveletek végzése érdekében. Kollonich bíboros úr személyesen vállalta fel a munkálatok főfelügyeletét és egy személyes megbízottját küldte el a helyszínre, hogy a munkások kifizetésénél bármilyen visszaélést megelőzőn. A Főmérnök biztosította Bíboros urat, hogy a munkások létszáma ezerkétszázról ezernyolcszázra emelkedik az Őrség katonáin kívül.

Mindeközben fent említett Bíboros úr elrendelte, hogy tolmácsoljam Eminenciádnak, hogy Óboldogságától kapott adománnyal rendkívül jó szolgálatot tett a közügyért, anélkül hogy egy fillér is kárba veszett volna.

Heisler Generális Úrnak szüksége lenne ötvenezer forintot folyósítani, hogy útnak indíthassa a háborúhoz szükséges lőfegyvereket Várad megvédésére, és hogy a Császár szolgálatában tarthassa az ötezer rácot, akik miután lezárták a teret tél idejére, átpártoltak volna e felkelők oldalára. Minthogy a Császári Kamara semmi módon nem tudta volna kifizetni ezt az összeget, a Bíboros Úr hitelbe megelőlegezte a kifizetést a Rómából kapott összegből (letétbe helyezte), és továbbította Heisler Generális Úrnak, hogy felgyorsíthassa az eseményeket. Őeminenciája továbbá a Pápai pénzből megerősítette Eszéket, felállított egy mezei kórházat, amit hasznosabbnak látott a Kereszténység szempontjából.

Eminenciádnak tisztelettel átadom Kollonich Bíboros úr levelét, aki hálásan megköszöni a százezer forintot.

Bécs, 1692. Május 18.

Sebastiano Antonio, Damaszkusz érseke

(Eredetije a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 223.)

II.

1692. Május 31.

A bíbornok államtitkárnak a bécsi nunciushoz intézett jegyzéke, melyben megelégedését fejezi ki a pápai segélypénz felhasználása ügyében tett intézkedések felett.

A százezer forint Óboldogsága akarata szerint végső soron Magyarország határainak biztonságára lett fordítva a közügy még nagyobb érdekében. A Szentszék megelégedését fejezi ki Kollonich Bíboros úr intézkedésével szemben, aki előnyben részesítette Nagyvárad ügyének szorgalmazását, mely város igen nagy jelentőségű és a Szentatya mélységes törődését is élvezi. Szívesen rendelkezésre bocsátotta az összeget Eszék megerősítésére, a kórház fenntartására, vagy amit a Kereszténység érdekében fontosnak tartottak.

Róma, 1692. Május 31.

(Egykorú másolata a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 39.)

III.

1692. Június 9.

Lipót királynak XII. Incze pápához intézett levele, melyben Várad megvívását jelenti.

Szentatya,

Nemcsak a nyolc hónapig tartó harc, hanem az isteni Gondviselés, a Szent Kereszt és az igaz keresztény hit segítette seregünket Várad jeles várának a felszabadításában. Urunk Testének (Úrnapjának) az ünnepe ezt az örömet hozta el nekünk.

(Eredetije a vatikáni levéltárban. Litterae Principium, 1692).

IV.

1692. Június 29.

A bécsi nunciushoz a római bíbornok-államtitkárhoz intézett jelentése, melyben említi, hogy Kollonich bíbornok a pápai segélypénz maradványát Várad megerősítésére kívánja fordítani.

Várad terének megerősítése rendkívül fontos, a bástyák megerősítése úgyszintén, Érsekújvárhoz hasonlóan, melynek kérdése hosszú ideig nyitva maradt, avagy Buda siralmas állapotát ne is említsem, melynek falai

bármikor összeomolhatnak. Éppen ezért kértem Kollonich Bíboros urat, fontolja meg jól a teendőket a segélypénz felhasználása tekintetében. Őeminenciája hajlandóságot mutatott ezt meg is valósítani, amint azt előzetesen tervezte is a pápai segélypénzzel Eminenciád szívélyes engedélyezését követően.

Bécs, 1692. Június 29.

Sebastiano Antonio, Damaszkusz érseke

(Eredetije a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 223.)

V.

1692. Július 3.

XII. Incze pápának Lipót királyhoz intézett levele, melyben Várad megvívása alkalmából szerencse-kívánatait fejezi ki.

Lelkünk rendkívüli örömevel köszönjük meg Felségednek a hozzánk eljuttatott hírt, amellyel megörvendeztetett. Reményünket tápláljuk, hogy mindenféle sikerül a barbár török uralmát megtörni a vezér és a katonaság erejével.

Apostoli áldásomat küldöm

1692. július 3.

(Eredetije a bécsi állami levéltárban. Acta Romana).

VI.

1692. Július 6.

A bécsi nunciusnak a római bíbornok-államtitkárhoz intézett jelentése, a pápai segélypénzből fennmaradt 8000 forintnak Várad megerősítésére felhasználása felől. Mellékelve Caraffa tábornagnak a nunciushoz írt levele.

Biztosítva voltam Caraffa Tábornagy és a Kamara Elnök urak részéről afelől, hogy huszonnégyezer forint el lett küldve Váradra, ahol további hatezer forintot szándékozom hagyni még Heisler Generális úrnál. Nevezett tér megjavítása és megerősítése érdekében azonban szükséges oda küldeni Bécsből kőműveseket és ácsokat, minthogy az országban nincsenek, ők azonban biztosítékot kérnek munkájuk kifizetéséről. Minthogy itt nincs elég készpénz, Kollonich Bíboros úr kéri az Udvar Kifizetőjét és Őfelségét, hogy Eszék vára megerősítéséből megmaradt nyolcezer pápai forintot esetleg erre fordítsák. Caraffa tábornagy írott formában ígérte meg, hogy közbenjár ennek érdekében, annál is inkább, mivel Várad fontossága

minden kétséget kizár, ugyanakkor az is világos, hogy ez az összeg nem lesz elég minden költség fedezésére. Ez a jótékonyság mindenképpen hozzá fog járulni, hogy Óboldogsága neve örökre fennmaradjon a tér újabb megerősítésének falaiban. Stratman tábornok megemlítette Őfelségének, mennyire szívünkön viseljük Várad sorsát, ugyanakkor kérve kérlett, hogy járjak közben az Apostoli Kamaránál ez ügyben, melyet a Kereszténység védelme érdekében teszünk.

Bécs, 1692. Július 6.

Sebastiano Antonio, Damaszkusz érseke

(Eredetije a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 224.)

Caraffa levele

Tudomásomra jutott, hogy Óboldogsága által küldött pénzüsszegeből Eszék megerősítésére Kegyelmednél található a megmaradt nyolcezer forint. Nagyvárad megerősítésére a Császári Kamara már elküldött huszonnégyezer forintot építőanyagok vásárlására, de szükséges néhány kőművest és ácsot is odaküldeni a munkálatok elvégzésére, én azonban nem tudom előteremteni a nekik járó bért, éppen azért arra kérem Kegyelmedet, hogy a fennmaradt nyolcezer forintot szíveskedjék erre a célra átadni Leopold Wisento úrnak, mellyel nagy szívességet tenne a Kereszténységnek, mely a tér megvédése révén Felsőmagyarországot és Erdélyt is megvédené a közös ellenségtől. Jóllehet ez az összeg nem fedezné a teljes kiadást, de kezdetnek elégséges lenne. Kétségtelen, hogy az elindított védelmi munka fedezése Szentatyánk atyai jóságát is további támogatásra sarkallná. Ennek emléke ugyancsak meg lenne örökítve a téren.

1692. Július 5.

Antonio Caraffa

(Eredetije a vatikáni levéltárban. Nunziatura Germania. Vol. 224.)

VII.

1692. Július 12.

A bíbornok államtitkárnak a bécsi nunciushoz intézett jegyzéke, a pápai segélypénz maradványának Várad megerősítésére felhasználása tárgyában.

Amennyire fontos a Nagyvárad tér visszaszerzése, legalább olyan fontos lenne az erődítmények visszaszerzése. Valószínű, ha a törökök meglátják a zárt kaput, mely Felsőmagyarországra és Erdélybe nyitna utat

nekik, mindenáron megkísérelnék ennek megnyitását a mi nagy kárunkra. Megéri tehát Kollonich Bíboros úrnak és Nagyságodnak minden eszközét latba vetni, hogy fenntarthassuk a védelmet, hogy ez az erődítmény megfelelő védelmet biztosítson, ezért is lenne fontos Eszék védelméből megmaradt összeget ide irányítani.

Róma, 1692. Július 12.

(Egykorú másolata a vatikáni levéltárban. Nunziatura Germania. Vol. 39.)

VIII.

1692. Július 19.

A bíbornok államtitkárnak a bécsi nunciushoz intézett jegyzéke, a pápai segélypénz maradványának, Várad megerősítésére felhasználása tárgyában.

Nemrégiben írtam Nagyságodnak, hogy Urunk elfogadja, hogy a fennmaradt segélypénzt Eszék megerősítéséből Nagyvárad megsegítésére fordítsák, hogy a teret megfelelőképpen megerősítsék. A Császári Miniszterek inszisztálására további segélyek pápai megszerzése érdekében, pozitív válasz érkezett, és Óboldogsága akarata szerint az Apostoli Államkincstár, amint lehetséges lesz, tovább fogja növelni támogatását a közjó érdekében.

Róma, 1692. Július 19.

(Egykorú másolata a vatikáni levéltárban. Nunziatura Germania. Vol. 39.)

IX.

1692. Augusztus 2.

A bíbornok államtitkárnak a bécsi nunciushoz intézett jegyzéke, melyben értesíti, hogy a pápa 60 000 forintot ajánl föl Várad megerősítésének költségeire.

A Pápai Kincstár lehetőségei szűkössége ellenére is, Óboldogsága ma estére hatvanezer Rajnai Forintnyi, mely harmincezer Római Forintnak felel meg, segélyt bocsátott Kollonich Bíboros úr rendelkezésére Nagyvárad megsegítésére, és nem másra. Kéretik ugyanakkor azonnal értesíteni Császári Ófelségét e rendelkezésről, aki ezáltal is elismerheti a pápai gondoskodást a közös ellenség távoltartása érdekében.

Róma, 1692. Augusztus 2.

(Egykorú másolata a vatikáni levéltárban. Nunziatura Germania. Vol. 219.)

X.

1692. Augusztus 3.

A bécsi nunciusnak a római bíbornok-államtitkárhoz intézett jelentése, a pápai segélypénz maradványának Várad megerősítésére felhasználása felől.

Adódott némi különbség a rendelkezésre álló segélypénz és az Ausztriából érkezett kőművesek és asztalosok kifizetését illetően, akik a Nagyváradi erődítmény megerősítésén dolgoznak. Személyesen is képviseltem az ügyet a Császár előtt ecsetelve a mérhetetlen keletkezett károkat e tekintetben, Őfelsége elrendelte, hogy hozzám érkezzen meg a megmaradt pápai segélypénz, és rajtam keresztül jusson el Kollonich Bíboros úrhoz, ahogyan az a július 6-i levélben is szerepelt. Bíboros úr tehát intézkedni fog a munkások megfelelő kifizetését illetően.

Bécs, 1692. Augusztus 3.

Sebastiano Antonio, Damaszkusz érseke

(Eredetije a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 224.)

XI.

1692. Augusztus 16.

A bíbornok államtitkárnak a bécsi nunciushoz intézett jegyzéke, a pápai segélypénz maradványának Várad megerősítésére felhasználása tárgyában.

Hozzájárulva a kérvényezett Nagyváradi tér megjavításához a munkások kifizetését illetően, melyet Kollonich Bíboros úr kegyes volt rendezni, örömmel értesültünk ennek sikeres rendezéséről. Még nagyobb örömmel tölt el, hogy ezáltal valóban eredményt értünk el a megerősítés érdekében.

Róma, 1692. Augusztus 16.

(Egykorú másolata a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 39.)

XII.

1692. Augusztus 24.

A bécsi nunciusnak a római bíbornok-államtitkárhoz intézett jelentése a Várad megerősítésére felajánlott 60 000 forint felhasználása felől.

Mielőtt bebocsátást nyertem Őfelsége a Császár színe elé, az Udvar Kancellár ura az Ő nevében jött el hozzám, hogy biztosítson örömről, amiért a 60 000 forint segélypénzt időben elküldte, mely a Császári Kincstár szűkössége ellenére is nagy segítséget jelent a törökök elleni csatában.

Köszönetem kifejezése után Öbaldogsága sürgető óhaját is továbbítottam a Császár Őfelsége felé, hogy mihamarabb járjon közben a békéért.

Kancellár úr szavai egybecsengenek Őfelsége válaszlevelével, melyről audienciám alkalmával értesülhettem. Kértem a Császár Őfelségét, hogy utasítsa a Hadi Tanácsot mihamarabbi intézkedésre, hogy ne vesztegessük az értékes időt a tél beállta előtt, és kezdjék el Várad terén megépíteni az erődítményt a pápai segélypénz fedezetéből. A bástyák és a lakrészek építése folyamatban van a Szentatyától a múlt hónapban érkezett százezer forint fedezetéből valamint további harmincezer forint támogatásból, mely a Császári Miniszterektől érkezett. Kollonich Bíboros urat ismételten kértem, találja meg a módját annak, hogy a készpénz átváltási költség nélkül jusson el Nagyváradra, és valamelyik alkalmazottját küldje el a kifizetése felügyelésére.

Bíboros úr szerette volna sürgetni Stratman urat Nagyvárad ügyével kapcsolatban, hogy ott költsön el hatvanezer forintot a tél beállta előtt. Emlékeztettem, hogy az én rendeletem szerint Nagyvárad terének megerősítésére irányultak és nem más célból való felhasználásra. Bíboros Úr továbbra is próbálkozott meggyőzni, hogy legalább részben felhasználhassa az összeget Eszék megerősítésére, mely ténylegesen gyengébb, és inkább ki van téve egy esetleges támadásnak. Ha Erdély továbbra is hű marad a Császárhoz, a törökök az egész Száva és Dráva vidékének urai lennének. Kancellár Úr alávetve magát Öbaldogsága akaratának megfelelően a Császár Őfelsége óhajának is elfogadta érvelésünket.

Bécs, 1692. Augusztus 24.

Sebastiano Antonio, Damaszkusz érseke

(Eredetije a vatikáni levéltárban. Nunziatura di Germania. Vol. 224.)

XIII.

1692. Szeptember 6.

A bíbornok államtitkárnak a bécsi nunciushoz intézett jegyzéke a Várad megerősítésére felajánlott 60 000 forint felhasználása tárgyában.

Urunk parancsára a Nagyvárad megerősítésére szánt hatvanezer forint sorsát illetően Méltóságod hozhatna egy döntést, hogy legalább részben támogathassa a megerősítést. Meghallgatva Öbaldogsága szándékát és a Császári Miniszterek motivációit valamint Kollonich Bíboros úr véleményét, Őszentsége kegyesen megadja Önnek az engedélyt. A pénzösszeg másik részét a Pápaság szándéka szerint szükséges Erdély és Felsőmagyarország védelmére fordítani.

(Egykorú másolata a vatikáni levéltárban. Nunziatura Germania. Vol. 39).

A váradi kapitány jelentése a váradi erődítési munkálatokról.

Váradon 1692. Szeptember 16.

Fáradhatatlanul írok a Haditanácsnak, mindenről részletesen beszámolva, de mindezidáig egyetlen válasz sem érkezett, főleg ezen kicsi barakkok, istállók, és más a katonák által épített szalmafedelű házikók sorsát illetően. Biztosíthatom, hogy állandó kalapácsütések zajában tartózkodom és tevékenykedem, és mindent megteszek azért, hogy tervünk ne vesszen kárba a raktárok és az erődítmények megvalósítása tekintetében. Engem semmiképpen sem lehet felelősségre vonni, hiszen erről érkezésem első pillanatától tájékoztattam.

Láttam a József Bástyával való kínlódást, mely a Kaputól kilépve jobbra a második (már név szerint át is keresztelték a bástyákat, Leopold, József, Károly, Teréz, Ince, akik a pénzt adták felépítésükre). Míg éppen a kazamatákat építtettem újjá, melyek teljes mértékben egyenlővé váltak a földdel a vár elfoglalását követően, észrevettem egy külön muskétást, aki a pipáját egy véletlenül megtalált bombához ütögetve akarta belőle a hamut kiverni. Ez a bomba és az aláhelyezett többi akna kíséretében hatalmasat robbant volna és óriási füstfelhő kíséretében a fél bástyát is a levegőbe röpíthette volna a mellette levő raktárakkal együtt, melyben emberek is tartózkodtak. Ha ez megtörténik, hatalmas anyagi és emberi életet követelő károk következtek volna. Elfogattam és letartóztattam ezt a szerencsétlen muskétást átadva Lapaschek Ezredes úrnak, bízva megérdemelt büntetésében.

A munkálatok remélhetőleg megfelelő ritmusban haladnak, a Bástyák megjavítása nyolc napot vesz igénybe, a két kazamata talán három nap alatt elkészül a tervezett tetőzettel együtt. A raktárhelyiséget, ahol a nélkülözhetetlen kenyerek is készülnek, oly mértékben alakítottam át, hogy a falak már elkészültek hat nagy tűzhellyel, amelyen akár tízezer porció étel is elkészülhet naponta, mellette egy hatalmas kemencével, sebtében elkészíttettem az ácsokkal e két nagy helység befedését is. Mindezen munkálatokhoz a Bécsből érkezett kőművesek és ácsok felét ide irányítottam. További két raktárhelység szintén elkészült a lőszerporok tárolására, egyik teljesen kész, másik még szárad, ezekbe kerül a hatszázezer puskafele, egy harmadik éppen készülében van, hova háromszázezer puskafele kerül be. Mindezek oly módon készültek el, hogy a föléjük húzott földréteget még száz bomba sem tudná felrobbantani. Kisebb raktárhelységek is épültek, hogy ne kelljen mindig ezt a három nagy termet megnyitni. Ezekbe mintegy harminc-negyvenezer lőpor kerül be. Épül egy híd is a Körösön, amilyen a vörös híd is; két felvonóhíd is készülében van az

erődítménybe jutáshoz, mivel a meglévő teljesen összetört. Jól haladunk a Lőszertérrel is a főbejárat előtt, jelenleg a földet hordjuk a Leopold és József bástya közül. Nincs hiány kövekben, mivel minden környező házat lebontattam, jelenleg a föld elegyengetése zajlik, mely munkálathoz hat nap volt szükséges napi négyszáz ember munkájával.

A fa kitermelése és előkészítése zajlik, mely ennek az óriási Palotának a befedésére szükséges, remélhetőleg november végére, vagy december közepére befejeződik. Sok más kisebb munkát is zajlik, ezek mellett sikernek könyvelem el, hogy a Körös folyó egyik ágát bevezettük a várat körülvevő árokba, melynek megépítéséhez ezer ember szükségeltetett, de így a várárok térdig megtelt vízzel. Azért is volt ez fontos, mivel az árokban rengeteg holttest hevert még, mely fertőzések forrását jelentette, de a sok szemetet és bűzt is kimosattam ezáltal a vársáncból. Az Őrség Épületét is rendezni kell még a tél beállta előtt, a kaszárnyákra nem gondolhattunk az idő rövidsége miatt, két hónapot már veszítettem a tárgyalások miatt a Bécsből érkezett munkások megszerzéséért, de már jobb ha nem jönnek, mert több kárt okoznának a helyi katonáknak. Küldtem két tervezetet a Haditanácsnak: az elsőben bemutattam, hogyan biztosítsunk szálláslehetőséget az egyik osztagnak itt a közelben, hogy 24 órán belül itt lehessenek, a másodikban felvázoltam, hogy jobb lenne az Olasziban álló 82 házban elszállásolni őket, hiszen onnan csak egy híd választ el, a tiszteket pedig az itteni Palota felső emeletére szállásolnám, a többiek az általuk épített házakban laktak, a többi katonát pedig a zsindelyfedelű barakkokban helyezném el, mivel ezekben a szerencsétlen barakképületekben nem lehet egy termet a másokra építeni omlásveszély miatt. Szükséges lenne mihamarabb megépíteni a hidat Olaszi felé, mely minden mástól fontosabb, amint a házak befedése is. Íme, így állnak jelenleg a dolgok, higgye el, anélkül, hogy magamat dicsérném, azonnali cselekvésre van szükség, hogy a dolgok jól haladjanak előre; reggel 5 órakor kelek, jelen vagyok a munkások között, 6 órakor kezdődik a munka, lóháton vagy széken ülve követem a munkálathoz, egyik helyről rohanva a másikra egészen 11 óráig, hazatérve asztalhoz ülök ebédelni munkabeszélgetést folytatva ez idő alatt, egészen 4 óráig folytatva a beszélgetéseket, majd megint kimegyek a terepre egészen 7 óráig megtekintve az addig elvégzett munkát, és megtervezem másnap hol, mennyi munkásra van szükség; estére hazaérve otthon elvégzem a másnapi végleges munkatervet, ügyelve aprólékosan, hogy az utolsó krajcárral is el tudjak számolni. Éjjel 11 vagy 12 óráig írom a válaszeveleket vagy kérő leveleket. Íme, ezek az én szórakozásaim! Több gondot okozott viszont az építőanyag-beszerzés, mostanra azonban rendelkezésre áll, hála Istennek, több ezer talicska, 150 kordé a föld szállítására, ami korábban egy sem volt, sem lovak, sem teherszállító ökrök. Engedjessék meg nekem ezekkel a

bagatellizált dolgokat felhozom, de csak akkor vigasztalódom némileg, ha ezeket leírom. Újdonságot nem tudván megemlíteni, hacsak nem, hogy rabul ejtettünk egy törököt Gyula közelében, aki többedmagával nagy félelemmel menekült Temesvár irányába. A Tokaj környéki törököket elfogatásuk után szabadon engedték, akik a Tiszán át menekültek, ki gyalogosan, ki lóháton, ezek közül fogtunk el párat, 5 megérkezett Gyulára, múlt pénteken további hármat ejtettünk rabul, egyik Neve Murai Aga, aki parancsnok volt Szentjombon. Elfogatásuk alkalmával levelet is találtunk náluk, melyeket természetesen elkoboztunk, de mivel lovaik gyorsabbak voltak a mi huszáréinknál, legtöbbjük ezen elmenekült. Nekem sem tetszik ez a fajta viselkedés, írtam is Nigrelli Kapitánynak, aki szigorú az őrséget illetően. Ugyanezen kapitányt kértem, állítson ki útlevelet a Tiszán át visszavonuló törököknek, akiket viszont a megrendelt 30 huszárőrséggel elfogunk a Tiszán innen ezen engedély nélkül, szigorúan megbüntetjük; amennyiben védekezni merészelnek, ellenségként tekintünk rájuk. Megparancsolnám ezeknek a bestiáknak, hogy fizessék meg az ellátásukat, mivel jelenlétükkel még nagyobb nyomorúságba döntenek bennünket. Nem akartam ezekkel a Haditanácsot terhelni, hiszen ők is Negrelli parancsnoksága alatt vannak.

Kollonich Bíboros úr megírta nekem, hogy a Szentatyától küldött 60 ezer forintból 20 ezer Eszék megsegítésére lesz átirányítva. Ez a döntés meglepetésként ért engem, mivel korábban a Bíboros és Tucci Apát Úr biztosított arról, hogy a 60 ezer tiroli Ezüstpénz nem lesz másra fordítva, ez meg is nyugtatott, és a másik 24 ezer ki lesz fizetve nekem a Kincstárból, nyolcezer pedig a Bíboros fog adni. Mivel mindezidáig nem kaptam meggyőző eligazítást a pénzösszegek biztos megérkezését illetően, a 20 ezer forint hiányával is elkezdtem a legfontosabb munkálatokat: megépítettem a rézsútámaszt, az összes udvar és a bástyák tereit elegyengettem, melyhez irdatlan mennyiségű földre lesz szükség, melyet a közeli hegyvidékről/dombságról szándékozok ideszállíttatni, mindezek által a Teret lényegesen megnagyobbíthatom, kiszélesítve az árkot egy hatalmas félhold alakzatot kialakítva a középben, kitakarítottam a kutakat, létrehozzuk a kazamaták fölött a kommunikációs szálakat a bástyák között, megerősítjük az ágyúréseket, mivel a meglévőkből csak egyenesen lehetett kilőni. Továbbá az összes kaszárnyát lakhatóvá tettük a katonák elszállásolására lőfegyverrel is ellátva őket, mesteremberek számára egy egész laksort építettünk, a garnizon számára szintúgy lakhatást biztosítottunk, megerősítettük a bástyák talapzatát látva mindenhol a repedéseket, biztosítottuk a víz szabad áramlását a vársáncban, a templomot és a papok szálláshelyét is a vár belsejében biztosítottuk, és sok más mindent végeztünk még, amint láthatja a 60 ezer forint nagyon is szükséges lenne...

Emléktábla a nagyvárada-újvárosi Szent László-plébániatemplom falán

REZUMAT

Eliberarea Cetății Oradiei în anul 1692
și papa Inocențiu al XII-lea
Autor: Fraknói Vilmos, canonic de Oradea

Autorul descrie evenimentele din anul 1692 pe baza documentelor datorate papei Inocențiu al XII-lea, studiate în arhivele Vaticanului.

În anul 1660, Cetatea Oradea era asediată de turci. Recucerirea a fost amânată din lipsă de bani. La 7 mai 1692, generalul de cavalerie Heissler a lansat asediul Cetății Oradea. Turcii s-au predat pe 5 iunie.

Curierul generalului Heissler a dus vestea recuceririi la Viena, apoi regele Leopold a trimis vestea la Roma pentru a-l informa pe papă despre detalii. Sfântul Părinte a sărbătorit victoria „ca pe un eveniment de interes pentru tot creștinismul”.

După retragerea turcilor, Cetatea Oradiei trebuia întărită. Papa a sprijinit financiar restaurarea fortificațiilor.

Anexele conțin corespondența despre utilizarea ajutorului papal, după cum urmează:

I. Raportul nunțiului de la Viena întocmit pentru cardinalul-secretar de stat roman, privind utilizarea banilor ajutorului papal.

II. Lista secretarului de stat al cardinalului trimisă nunțiului de la Viena, în care se exprimă mulțumirea față de măsurile luate cu privire la utilizarea banilor proveniți din ajutorul papal.

III. Scrisoarea regelui Lipót al XII-lea către papa Inocențiu al XII-lea, în care se descrie cucerirea Oradiei.

IV. Raportul nunțiului vienez întocmit pentru cardinalul-secretar de stat roman, în care este menționată intenția cardinalului Kollonich de a folosi restul banilor de ajutor papal pentru a întări Oradea.

V. Scrisoarea papei Inocențiu al XII-lea către regele Lipót, în care Sfântul Părinte laudă victoria în urma bătăliei de la Oradea.

VI. Raportul nunțiului vienez trimis cardinalului-secretar de stat roman, privind utilizarea celor 8.000 de forinți rămași din banii ajutorului papal pentru întărirea Cetății Oradea. Se atașează scrisoarea feldmareșalului Caraffa către nunțiu.

VII. Lista secretarului de stat al cardinalului pentru nunțul de la Viena, cu privire la utilizarea restului de bani ai ajutorului papal pentru întărirea Cetății Oradea.

VIII. Lista secretarului de stat al cardinalului trimisă nunțului de la Viena, cu privire la utilizarea restului de bani din ajutorul papal pentru întărirea Cetății Oradea.

IX. Lista secretarului de stat al cardinalului întocmită pentru nunțul de la Viena, în care se menționează faptul că Sfântul Părinte a oferit 60.000 forinți pentru costurile întăririi Cetății Oradea.

X. Raportul nunțului de la Viena trimis cardinalului-secretar de stat roman, cu privire la utilizarea restului de bani ai ajutorului papal pentru întărirea Cetății Oradea.

XI. Lista secretarului de stat al cardinalului pentru nunțul de la Viena, privind utilizarea restului de bani ai ajutorului papal pentru a întări Cetatea Oradea.

XII. Raportul nunțului vienez întocmit pentru cardinalul-secretar de stat roman, cu privire la utilizarea celor 60.000 forinți oferiți pentru întărirea Cetății Oradea.

XIII. Lista secretarului de stat al cardinalului trimisă nunțului de la Viena, privind utilizarea celor 60.000 forinți oferiți pentru consolidarea Cetății Oradea.

XIV. Raportul căpitanului orădean privind lucrările de fortificare.

Imprimatur Nr. 736/2024.
Magnovaradini, die 18 mensis Aprilis anno MMXXIV
Böcskei László
Episcopus Magnovaradinensis Latinorum

Az 1892-es kiadás hasonmása.

Megjelent 2024-ben,
a Fraknoi Vilmos-émlékében
a Nagyváradi Római Katolikus Püspökség
gondozásában.

A latin nyelvű Mellékleteket
Mons. Fodor József általános helynök,
az olasz nyelvűeket
Ft. Dr. Kovács F. Zsolt nagyváradi-újvárosi plébános
fordította.

Készült a nagyváradí LITERA PRINT nyomdában.
Tel.: 0732-115.445; e-mail: literaprint@gmail.com

